

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 3 (5009) 18 студзеня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Моўны практыкум ад
выкладчыка і творцы
стар. 4

Ці вернецца
Ліліт?
стар. 7

Кінапартрэт пісьменніка:
традыцыі і набыткі
стар. 14

Час дабрадзеянасці

Не толькі спектаклі, але і выстаўкі, сустрэчы, дабрачынныя акцыі... V Міжнародны калядны фестываль «Нябёсы» наведала сёлета больш як 1,6 тысячы гледачоў, а ў насычанай конкурснай праграме бралі ўдзел 15 калектываў з Беларусі, Расіі, Украіны, Эстоніі і Літвы.

Гран-пры і дыплом «За лепшы спектакль» міжнароднага каляднага фестывалю прысуджаны тэатру «Душагрэі» з Масквы за спектакль «Вінаградная ягадка» рэжысёра Рустэма Карымава. Спектакль заснаваны не на біблейскай гісторыі, а на народных казках, але пастаноўка адпавядае духоўна-асветніцкай накіраванасці фестывалю.

Дарэчы, гэты калектыў — пастаянны ўдзелнік не толькі форуму, але і дабрачыннай акцыі «Свята душы — дабрадзеянасць».

Працяг на стар. 3 ▶

Фота Кастуся Дробіва.

Больш пляцовак — больш наведвальнікаў

Каля 60 тысяч наведвальнікаў чакаецца на сёлетняй Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, якая пройдзе пад дэвізам «Больш чым кнігі!». З 6 па 10 лютага звыш 300 экспанентаў з 35 краін прадставяць свае экспазіцыі. Пра тое, чым зацікавіць кніжнае свята, журналісты даведаліся падчас прэс-канферэнцыі з нагоды найбуйнейшага кніжнага форуму краіны — XXVI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашы, якая адбылася ў прэс-цэнтры Дома прэсы.

— Колькасць магчымых наведвальнікаў спрагназавана дзякуючы штогадоваму маніторынгу. Попыт на такія мерапрыемствы каласальны ва ўсім свеце, увага да кніжнага слова застаецца нязменная. Упэўнены, так будзе і ў далейшым, — падзяліўся меркаваннямі намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. — Еўрапейская прастора ўжо прыйшла да высновы, што цікавасць да электроннай кнігі ў свеце пачынае дынамічна падаць. Нягледзячы на тое, што ў нас расце попыт на электронныя кнігі, агульнасусветная тэндэнцыя падкрэслівае: на пэўным этапе надыходзіць перанасычэнне імі. Гэта выклікае зварот да папяровых носьбітаў. Такая перспектыва дазваляе спадзявацца: грамадства развіваецца ў правільным кірунку.

Працяг на стар. 2 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 19003

Больш пляцовак — больш наведвальнікаў

акцэнты тыдня

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча з 80-годдзем. «За гады актыўнай і плённай творчай дзейнасці вы ўнеслі важкі ўклад у захаванне, развіццё і папулярнасць лепшых традыцый нацыянальнай кніжнай і станковай школы графікі. Вашы работы вызначаюцца ўнікальным аўтарскім почыркам і бездакорным густам», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што дзякуючы таленту Васіля Шаранговіча людзі розных пакаленняў у Беларусі і за яе межамі адкрываюць для сябе каштоўнасць і значнасць выяўленчага мастацтва.

Прэзідэнт Беларусі павіншаваў з 85-годдзем народнага артыста СССР Васіля Ланавога. «Вашы бліскучыя акцёрскія работы, якія вызначаюцца вялікай высакароднасцю, сапраўднай мужнасцю і перапраўдзеным пачуццём унутранага годнасці, сталі класікай савецкага і расійскага мастацтва, заслужылі прызнанне і шчырую любоў глядачоў розных пакаленняў», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы. Аляксандр Лукашэнка выказаў перакананасць, што творчасць Васіля Ланавога і ў далейшым будзе дарыць людзям радасць, садзейнічаць умацаванню культурных сувязей паміж двума брацкімі народамі.

Даты. Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі прэзентаваў святочную праграму, прысвечаную 100-годдзю ўтварэння БССР, паведамляе БелТА. У канцэрте прагучалі песні, якія з'яўляюцца візітнай карткай краіны. У іх ліку — «Белая Русь», «Каляда», «Касіў Ясь канюшыну», «Полька беларуская», «Зачараваная мая», якія выканалі вядучыя салісты заслужанага калектыву Наталія Тамела, Валерыя Грыбусова, Руслан Мусвідас, Дзмітрый Качароўскі ды іншыя. Згаданы імёны вядомых беларускіх кампазітараў і паэтаў, прагучалі словы ўдзячнасці Беларусі.

Святыні. Сёння ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбудзецца адкрыццё часовай мастацка-літаратурнай экспазіцыі «Сведкі вечнасці», прымеркаванай да святкавання Вадохрышча, паведамлілі ў музеі. Арганізатары — Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Музей старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Гасцей чакае прэзентацыя тэматычных музейных экспанатаў з калекцыі ікон з фондаў Музея старажытнабеларускай культуры НАН Беларусі, аднесенай да разраду навуковай каштоўнасці Рэспублікі Беларусь, і рэдкіх выданняў XVII—XIX стагоддзяў з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Адбудзецца канцэрт звававай музыкі ў выкананні магістра мастацтваў Багдана Бярозкіна.

Праект. У сталічнай Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы сёння чакаецца сустрэча тэлегладачоў са здымачнай групай фальклорнага праекта «Жывая культура» тэлеканала «Беларусь 3». У Год малой радзімы каманда праграмы аб'ездзіла з экспедыцыямі мноства вёсак, каб захаваць у кадры ўнікальныя нематэрыяльныя каштоўнасці гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі. Вечарына пройдзе ў фармаце адкрытага дыялогу, прэзентацыі аднаго з выпускаў праграмы і фотавыстаўкі. Гасцям таксама прапануюць цікавыя і пазнавальныя аповеды пра тое, што засталася за кадрам экспедыцыі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Упершыню шэраг падзей выстаўкі-кірмашу будзе праходзіць не толькі ў выставачным комплексе. У кінатэатрах і на беларускім тэлебачанні будуць трансліравацца фільмы па матывах кніг, у тэатрах пройдуць спектаклі па кніжнай тэматыцы. Ад станцыі метро «Няміга» да выставачнага комплексу плануецца маршрут «паэтычнага аўтобуса». Акрамя таго, будуць ладзіцца прэзентацыі, сустрэчы, майстар-класы, аўтограф-сесіі ў крамах «Белкнігі», бібліятэках, вучэбных установах. У межах свята ў Верхнім горадзе пройдзе гастратыдзень, у меню якога ўвойдуць стравы, звязаныя з літаратурнымі сюжэтамі.

Ключавыя падзеі адбудуцца на цэнтральным стэндзе Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Асноўны праект стэнда — «У пошуках страчанага» лаўрэата прэміі «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава, дзе можна будзе пабачыць друкарскі станок XVI стагоддзя, філакратычныя калекцыі, рэдкія кнігі, газеты, часопісы, пісьмовыя прылады і іншае. З'явіцца магчымасць разгледзець арыгінал кнігі Францыска Скарыны «Малая падарожная кніжка» 1522 года выдання.

Плануецца, што пяцідзённая праграма будзе насычана шматлікімі падзеямі. У дзень адкрыцця — прэзентацыя праекта *Terra poetica* з удзелам Міхаіла Швыдкага, які прадставіць аўтараў альманаха, па чыіх творах сучаснікі ставяць п'есы. Дадуць старт арт-праекту «Кірны танк», прысвечанаму 75-годдзю вызвалення Беларусі. Кожны наведвальнік зможа ўзяць удзел у зборы танка з кніг, якія затым перададуць у дзіцячыя і медыцынскія ўстановы.

Другі дзень — дзень аўтараў, асноўнай падзеяй якога стане Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». Ужо пяты раз сюды прыедуць больш як 50 пісьменнікаў з 25 краін. Трэці дзень прысвечаны беларускай тэматыцы. На шматлікіх дыскусійна-адукацыйных пляцоўках будуць разглядацца тэмы афармлення і прасоўвання кніжнай прадукцыі. Плануецца падвядзенне вынікаў рэспубліканскага конкурсу на лепшы кнігагандлёвы аб'ект «Белкнігі» «Мы робім па людску?!» і ўрачыстая цырымонія ўзнагароджвання пераможцаў 58-га Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі».

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

за падзеяй

ТОЙ, ХТО ВУЧЫЦЬ ЛЯТАЦЬ

Творчыя крылы Уладзіміра Ліпскага

«У кожным слове, у кожнай думцы — паэзія», — так характарызуе творчасць Уладзіміра Ліпскага народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч. З нагоды саракадовага юбілею пісьменніка на пасадзе галоўнага рэдактара часопіса «Вясёлка» была зладжана творчая вечарына «Дзялюся крыламі». Своеасаблівы літаратурны спектакль пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, артыста і рэжысёра Валерыя Анісенкі поўніўся ў асноўным чытаннем урыўкаў з твораў Уладзіміра Ліпскага.

Віншавалі пісьменніка і чыталі фрагменты яго твораў калегі-літаратары, выдаўцы, артысты і нават пераможцы рэспубліканскага дзіцячага конкурсу «Жывая класіка», землякі пісьменніка і іншыя асобы.

Уладзімір Ліпскі — пісьменнік, грамадскі дзеяч, узначальвае Беларускі дзіцячы фонд і з'яўляецца ініцыятарам і стар-

шыней журы усебеларускіх фестываляў народнага гумару ў Аўцюках. Аўтар амаль сямідзесяці кніг для дзяцей і дарослых. Творы пісьменніка перакладзены на рускую, украінскую, нямецкую і літоўскую мовы.

— Аб'ектам творчасці Уладзіміра Ліпскага з'яўляецца, безумоўна, уся Беларусь: яе гісторыя, цікавая, часам пакутлівая,

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

18 студзеня — на сустрэчу з Таісіяй Трафімавай у СШ № 173 (14.00).

19 студзеня — на сустрэчу са Зміцерам Арцюхам у межах праекта «Маладыя — маладым» у публічную бібліятэку № 21 (13.00).

19 студзеня — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (15.00).

21 студзеня — на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Юнаму сябру» ў публічную бібліятэку № 21 (13.00).

22 студзеня — у літаратурную гасціўню «Верасок» у дзіцячую бібліятэку № 16 (14.00).

22 студзеня — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

23 студзеня — на літаратурную імпрэзу, прысвечаную Дню роднай мовы, з удзелам Вольгі Шнакевіч у СШ № 139 (12.00)

23 студзеня — у літаратурны клуб «Шчырасць» на сустрэчу з паэтэсай, сячавачкай і кампазітарам Таццянай Атрошанкай у публічную бібліятэку № 22 (16.00).

23 студзеня — на літаратурна-музычную імпрэзу «Пясочны гадзіннік» з удзелам Наталі Касцючэнькі, Аліны Легастаевай, Уладзіміра Тулінава ў Дом ветэранаў (камінная зала) (16.00).

23 студзеня — на прэзентацыю зборніка прозы Маргарыты Латышкевіч «Наш дом» у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (17.00).

24 студзеня — на імпрэзу «Прыйсці да паэта ў гасці» ў публічную бібліятэку № 5 (16.00).

25 студзеня — на паэтычную імпрэзу «Пра родны край з любоўю» ў літаратурны клуб «Творчыя сустрэчы» пры публічнай бібліятэцы № 8 (13.00).

25 студзеня — на сустрэчу «Пачуем адзін аднаго» з пісьменнікамі ў межах праекта «Бацькі і дзеці» ў СШ № 23 (13.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 студзеня — на сустрэчу, прысвечаную М. Булгакаву, з удзелам Любові Красеўскай у Расійскі цэнтр навукі і культуры (16.00).

19 студзеня — на сустрэчу з Анатолем Бензеруком у СШ № 26 (12.30).

23 студзеня — на юбілейную сустрэчу з Анатолем Бензеруком у Цэнтральную раённую бібліятэку г. Жабінкі (14.00).

24 студзеня — на пасяджэнне школы маладога літаратара ў офіс абласнога аддзялення СПБ (17.00).

25 студзеня — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Пінчукі» ў Пінскую

і вельмі-вельмі прыгожая, — значыць у прывітальным слове Мікалай Супрановіч. — Як дырэктар выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» я ганаруся, што многа гадоў творча супрацоўнічаем з Уладзімірам Сцяпанавічам. За гэты час выпушчана шмат кніг, арганізавана многа цікавых праектаў, сярод якіх — «Бібліятэка часопіса «Вясёлка»». Гэта тая серыя, якая расказвае пра дзіцячыя пісьменнікаў, што рабілі свае першыя крокі, агучвалі першыя словы менавіта на старонках гэтага часопіса. Сёння развіваецца і набірае моц праект «Асобь». Ужо выйшлі кнігі пра акадэміка Віктара Парфёнава, касманаўта Пятра Клімука, пісьменніка Рыгора Бабчанку, а таксама кніга да 75-годдзя Уладзіміра Ліпскага. За кожнай кніжкай — вялікая постаць.

Яўгенія ШЫЦЬКА

цэнтральную раённую бібліятэку імя Я. Янішчыц (17.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 студзеня — на сустрэчу з Галінай і Сяргеем Трафімавымі ў Гомельскі абласны інстытут развіцця адукацыі (10.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

23 студзеня — на прысвечаныя дзіцячай літаратуры практычныя заняткі з удзелам Ірыны Фамянкавай і Віктара Кудлачова ў Гродзенскую грамадскую літаратурную школу на базе офіса абласнога аддзялення СПБ (17.00).

24 студзеня — на юбілейны вечар Уладзіміра Ягорчыча ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (16.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

21 студзеня — на сустрэчу з Марынай Сліўко ў Магілёўскі дзяржаўны прафесійны ліцэй № 1 (18.00).

22 студзеня — на чытацкую канферэнцыю па кнізе «Наша слова — вам» у Магілёўскі ўніверсітэт харчавання (11.00).

24 студзеня — на прэзентацыю кнігі Марыны Сліўко «Нереальность» у Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (17.00).

Фота: Кастусь Дробана.

Час дабрадзеянасці

У намінацыі «За найлепшы дэбют» адзначаны эстонскі тэатр «Ліхтарык» за пастаноўку «Шарсцяная казка» рэжысёра Ірыны Мар'япу. Дыплом «За найлепшае раскрыццё духоўна-маральнага зместу спектакля» прысуджаны камернаму тэатру «Пілігрым» з расійскай Каломны за спектакль «Калядны вяртэп» Алега Гаўрыліна. Спецыяльны прыз імя Людмілы Ждановіч і дыплом «За самы гарэзлівы і вясёлы спектакль» атрымаў маскоўскі тэатр «У чамадане» за пастаноўку Алёны Харашых «Калядны балаганчык». лепшым прызнана актёрскае выкананне артыстаў Закарпацкага акадэмічнага абласнога тэатра лялек з Ужгарада (Украіна) у спектаклі Юліі Білінска «Сны Ахнеуса».

Народная драма «Цар Ірад» на беларускай мове дзіцячага драматычнага гуртка «Жаронцы» Ракаўскага цэнтра народнай творчасці адзначана дыпломам «За вопыт асваення батлеечнага жанру».

Былі і іншыя ўзнагароды ад журы. Напрыклад, сямейны тэатр Аляксандра і Ларысы Быцко з в. Стойлы Пружанскага раёна ўзнагароджаны дыпломам «За захаванне народных, духоўных і культурных традыцый». Адзначана і Вольга Мілашэўская «За творчую ініцыятыву ў рабоце студыі «Батлейка» Нядзельнай школы Свята-Елісавецкага манастыра».

Бажэна СТРОК

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

прэзентацыя

Адкрыццё саміх сябе

Кітайская паэзія прагучала і ў арыгінале, і па-беларуску ў рамках прэзентацыі кніжных праектаў выдавецтва «Мастацкая літаратура» «Беларусь і Кітай: масты дружбы», што днямі ладзілася ў кнігарні «Дружба» ААТ «Белкніга».

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» займае вядучае месца на айчынным кніжным рынку па выданні перакладной кітайскай літаратуры. Сярод найбольш значных праектаў апошніх гадоў — выданне кніг серыі «Даследаванні кітайскай цывілізацыі» (рэалізуецца сумесна з Рэспубліканскай Канфедэрацыяй прадпрыемстваў і ўстаноў Кітаі), а таксама першай кнігі серыі «Ключавыя канцэпты кітайскай думкі і культуры» (ладзіцца сумесна з Пекінскім «Выдавецтвам па выкладанні і даследаванні замежных моў»). Кнігі гэтых серыяў, што пабачылі свет альбо яшчэ толькі рыхтуюцца да друку, асвятляюць многія аспекты і адметнасці кітайскай нацыянальнай культуры. Гэта багатая сфера, у якую ўваходзіць і іерагліфічнае пісьменства, і опера, і драма, і жывапіс, і архітэктура, і тэатральнае, і традыцыйнае прыкладнае мастацтва, і адзенне, і у-шу, і мясяцовы каляндар, і міфы...

Істотнае месца сярод распачатых праектаў адводзіцца буйной серыі «Светлыя знакі: паэты Кітая», заснаванай пяць гадоў таму Выдавецкім домам «Звязда», што цяпер рэалізуецца выдавецтвам «Мастацкая літаратура». За гэты час пабачылі свет пераклады кітайскіх паэтаў Ван Вэя, Ду Фу, Ай Ціна, Лі Хэ, Лі Бо і іншых... Гэта своеасаблівыя ўрокі кітайскай гісторыі ад VII стагоддзя да нашага часу. Кітайцы мэтанакіравана захоўваюць сваю культуру і самабытнасць, не дапускаючы ўкаранення ў ёй штамплаў.

У праектах «Мастацкай літаратуры» задзейнічаны шматлікія кваліфікаваныя кітаісты, даследчыкі, перакладчыкі, супрацоўнікі ўстаноў, якія займаюцца вывучэннем традыцыйнай кітайскай культуры. Іх мэта — зрабіць кітайскую культуру, якая налічвае звыш пяці тысячагоддзяў, больш зразумелай і даступнай кожнаму. Выданні прызначаны не толькі для тых, хто цікавіцца ўсходняй цывілізацыяй, але і тым, хто жадае пашырыць свой круггляд і пабачыць нешта яшчэ. Як заўважыў перакладчык Мікіта Крышук, самае кароўнае ў знаёмстве з іншымі — гэта адкрыццё саміх сябе і роздум пра тое, што мы пра сябе яшчэ не ведаем.

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

не абмініце

ПАЗНАЁМІЦЦА З «ЭЛЕКТРЫЧНЫМ ЧАЛАВЕКАМ»

і знакамітымі навукоўцамі прапануе акадэмічная бібліятэка

Падчас святочных мерапрыемстваў, прысвечаных Дню беларускай навукі, Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі праводзіць з 21 па 31 студзеня Дні адкрытых дзвярэй.

Супрацоўнікі кніжніцы запрашаюць усіх ахвотных азнаёміцца з гісторыяй бібліятэкі, яе інфармацыйнымі рэсурсамі і паслугамі падчас экскурсіі, а таксама з рэдкімі выданнямі, прадстаўленымі на выстаўцы «З навуковай скарбонкі мінулых стагоддзяў». Экспазіцыю складаюць заходнееўрапейскія і расійскія навуковыя выданні XVII—XVIII стст. па фізіцы, матэматыцы, хіміі, біялогіі, медыцыне, геаграфіі з фонду аддзела рэдкіх кніг і

рукапісаў. Сярод найбольш каштоўных экспанатаў — знакаміты трактат «Вялікае майстэрства артылерыі» (1676) ваеннага інжынера і тэарэтыка артылерыі з Вялікага Княства Літоўскага Казіміра Семяновіча, прыжыццёвае выданне працы шведскага прыродазнаўца Карла Лінея «Роды раслін» (1764), «Старажытная расійская гісторыя» (1766) Міхаіла Ламаносава і перакладзеная ім жа на рускую мову «Валфіянская эксперыментальная фізіка» (1760), адзін з тамоў 12-томнай «Гісторыі Польшчы» (1711) Яна Длугаша, «Апісанне зямлі Камчаткі» (1786) рускага географа першай паловы XVIII ст. Сцяпана Крашаніннікава.

У інфармацыйна-выставачным цэнтры наведвальнікаў чакае кніжная выстаўка, прысвечаная беларускаму навукоўцу-прыродазнаўцу, мэтру электрычнасці Якубу Атонавічу Наркевічу-Ёдкю. Прайдзе і кінапаказ дакументальных навукова-папулярных фільмаў міжнароднага фонду «Навука вакол нас» Студыі гіста-

рычных фільмаў «Майстэрня В. Бокуна»: «Якуб Наркевіч-Ёдка. Утаймавальнік маланак, або «Электрычны чалавек», «Казімір Семяновіч. Вялікае мастацтва артылерыі».

Традыцыйна ў холе першага паверха ладзіцца выстаўка «Навука Беларусі: інавацыі, тэхналогіі, прыярытэты», дзе прадстаўлены энцыклапедычныя і даведачныя выданні, манаграфіі, зборнікі навуковых прац, матэрыялы міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцый, сімпозіумаў. Выданні знаёмяць з асноўнымі напрамкамі фундаментальных і прыкладных навуковых даследаванняў і распрацовак беларускіх вучоных па найважнейшых кірунках прыродазнаўчых, тэхнічных і гуманітарных навук.

А яшчэ супрацоўнікі кніжніцы запрашаюць паўдзельнічаць у акцыі «Мянем кнігу на кнігу ці аддаём у добрыя рукі!». Для абмену прымаюцца любыя кнігі з хатніх бібліятэк.

Міра ІЎКОВІЧ

19 студзеня 75 гадоў адзначае Васіль Найдзін, празаік, сагтырык, гумарыст.

20 студзеня — 135 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Сянкевіча (1884—1938), пісьменніка, публіцыста, вучонага, дзяржаўнага і партыйнага дзеяча Беларусі.

20 студзеня — 115 гадоў з дня нараджэння Сяргея Скварцова (1904—1983), кінадзясця, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

22 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Кебеца (1949—2005), акварэліста.

23 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Дабрыніна (1889—1955), літаратуразнаўца.

24 студзеня — 115 гадоў з дня нараджэння Янкі (Івана) Шутовіча (1904—1973), публіцыста, выдаўца, літаратуразнаўца, грамадскага і культурнага дзеяча.

24 студзеня — 110 гадоў з дня нараджэння Петруся Граніта (сапр. Іван Івашэвіч) (1909—1980), паэта.

24 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Кузняцова (1919—1986), кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

24 студзеня — 80 гадоў з дня заснавання

(1939) Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

25 студзеня — 215 гадоў з дня нараджэння Антона Эдварда Адынца (1804—1885), польскага паэта, перакладчыка, мемуарыста, выдаўца, рэдактара «Віленскага вестніка».

25 студзеня — 150 гадоў з дня нараджэння Адама Гілярыя Гурыновіча (1869—1894), паэта-дэмакрата, фалькларыста.

25 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Віктара Мартынава (1924—2013), мовазнаўца, заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь.

люстэрка тыдня

Аматары вандровак могуць зазірнуць у каляндар турыстычных падзей на 2019 год, падрыхтаваны ў Беларусі. Спіс склаў Дэпартамент па турызме Мінспорту разам з абласнымі выканкамамі і Мінскім гарвыканкамам. У яго ўвайшло больш за 90 падзей — музычныя і кінафестывалі, тэатральныя форумы, рыцарскія турніры і многае іншае. Адною з галоўных падзей года для турыстаў стануць II Еўрапейскія гульні. Замежных гасцей запрашаюць у Мінск на мерапрыемствы летняга музычна-турыстычнага сезона ў Верхнім горадзе, музейнае шоу, праект «Мінскі джаз», міжнародны фестываль гістарычнай рэканструкцыі, кінафестываль «Лістапад», Калядны оперны форум. У рэгіёнах таксама адбудуцца падзеі, якія зацікавяць турыстаў. Напрыклад, музей-запаведнік «Нясвіж» запрашае на музычна-тэатралізаваныя квесты «Тайны і загадкі князёў Радзівілаў».

Другі па велічыні горад Балгарыі Плоўдзіў урачыста прыняў тытул культурнай сталіцы Еўропы 2019 года. Як паведамляе Euronews, падчас святочнай цырымоніі быў дадзены старт праграме, у межах якой пройдзе больш за 500 мерапрыемстваў і будуць рэалізаваны сотні праектаў. Іх галоўнай тэмай стане культурная шматграннасць Еўропы, распавёў Euronews мэр Плоўдзіва Ян Тоцеў. Адным з першых праектаў культурнай сталіцы Еўропы 2019 стала выстаўка Art Liberty, на якую ў Плоўдзіў прывезлі фрагменты Бярлінскай сцяны, што сталі арт-аб'ектамі дзякуючы аб'яднанню мастакоў з розных краін.

Расійская нацыянальная літаратурная прэмія «Большая книга» адкрывае 14-ы сезон. Прыём заявак працягнецца да 28 лютага, паведаміла прэс-служба прэміі. «Мы чакаем, што на конкурс гэтага года будуць прадстаўлены кнігі, значэнне якіх пераадолее межы краіны, якія атрымаюць сусветны водгук», — падкрэсліў старшыня экспертнага савета прэміі Міхаіл Бутаў. На саісканне прэміі могуць быць вылучаны раманы, аповесці, зборы аповесцяў і/або аповедаў, дакументальная проза і мемуары, напісаныя на рускай мове, а таксама аўтарскія пераклады твораў з іншых моў, падпісаныя ў друку з 1 студзеня 2018-га па 28 лютага 2019 года.

Клод Лелуш скончыў здымку фільма «Мужчына і жанчына. Праз пяцьдзесят гадоў». Гэта эпілог кінасагі, якая пачалася ў 1966 годзе стужкай «Мужчына і жанчына», уганараванай «Оскарамі» і сотняй іншых прызоў на чале з «Залатой пальмавай галінай» Каннаў. У 1986 годзе на экраны выйшаў сиквел «Мужчына і жанчына: праз дваццаць гадоў». Як паведамляе АЗЕРТАДЖ, сюжэт новай карціны трымаецца ў таямніцы. Вядома толькі, што ў галоўных ролях Ан Гацье і Жан-Луі Дзюрока — па-ранейшаму непараўнальныя Ануэ Эме і Жан-Луі Трэнцінья. Кампанію ім складзе італьянская зорка Моніка Белучы. Будзе гучаць музыка Франсіса Лея.

Дачка народнай артысткі Расіі Маргарыты Церахавай актрыса Ганна Церахава просіць фінансава дапамагчы ў лясенні маці, у якой дыягнаставалі хваробу Альцгеймера, паведамляе ТАСС. Раней на сайце Саюза кінематаграфістаў РФ з'явіўся зварот сям'і Маргарыты Церахавай, дзе гаворыцца, што медыкі паставілі ёй «несуццэвальны дыягназ: хвароба Альцгеймера, яна прыкаваная да ложка і ёй патрабуецца дарагія лекі, кругласутачны догляд, што падтрымлівае яе камфортны стан». Маргарыце Церахавай 76 гадоў. Дыяна з фільма «Сабака на сене», Міледзі з «Трох мушкецёраў», набожная Марта — вось толькі некаторыя з роляў, выкананыя зноймай актрысай. Сама ж яна заўсёды называла сваім любімым фільмам «Люстэрка» Андрэя Таркоўскага.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Пятро Жаўняровіч:

«Мова — жывы арганізм»

Ужо на свой шлях да спасціжэння Айчыны, яе спадчыны. Хтосьці далучаецца да духоўных крыніц Бацькаўшчыны праз кнігі і фільмы, хтосьці — праз даследчыцкую дзейнасць. Паэт, перакладчык, член рэдкалегіі 25-тмавага Збору твораў У. Караткевіча, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры медыялінгвістыкі і рэдагавання факультэта журналістыкі БДУ Пятро Жаўняровіч робіць усё магчымае, каб праз роднае слова далучыць да беларушчыны моладзь. Той, хто працуе са студэнтамі, можа не толькі навучыць, аддаць, але і нешта ўзяць — навучыцца сам... Пра гэта, а таксама пра некаторыя моўныя пытанні з Пятром Жаўняровічам пагутарыў наш карэспандэнт.

— Пятро Пятровіч, як сталася, што вы, чалавек з тэхнічнай першай адукацыяй, зацікавіліся беларускім словам?

— Цяпер, калі я чую на малой радзіме размовы сталых людзей, мне здаецца, што яны размаўляюць на літаратурнай беларускай мове. Гэта сярэднебеларускія гаворкі (Вілейшчына, Маладзечаншчына). Вучыўся ў беларускай школе. Але як прыехаў у Мінск, быў самы актыўны рускамоўны чалавек. Калі атрымліваў першую адукацыю, з мяне дзівіліся, што вучыўся ў вясковай школе, — бо не меў ніякага акцэнта. Гэта было звязана з маёй стараннасцю школьніка — імкнуўся па ўсіх прадметах атрымліваць «пяцёркі». Вайсковую службу праходзіў у Нясвіжы, што таксама спрыяла разуменню: у нас ёсць свая гісторыя, якой варта ганарыцца (казармы месціліся ў былых радзівілаўскіх канюшнях, каменныя сцены якіх былі паўтара метра таўшчынёй). Пасля войск апынуўся ў рабочым калектыве на «Інтэграле» — вядомае ў свеце часы прадрываўства — там працавала тэхнічная інтэлігенцыя. Акрамя працоўнага, было і кнігалюбскае жыццё, а ў інтэрнаце, дзе жыў, стварыўся клуб «Крынічка». Шкадую, што не вёў у тую часе дзённік: дзякуючы выхавальніцы інтэрната Валянціне Міхайлаўне Гірыловіч мы адзначалі і Каляды, і Купалле — так паступова пачаў далучацца да беларускай мовы.

Калі ў 1984 годзе ў ліпені адпачываў у Ялце, купіў «Літаратурную газету». Нечакана ўбачыў некралог: памёр Уладзімір Караткевіч... Тады яшчэ я не быў захоплены яго творчасцю. Але пасля вяртання на Беларусь узнікла жаданне стварыць музейны пакой У. Караткевіча. У 1987 годзе былі створаны два пакоі — у інтэрнаце будаўнікоў у Маладзечне і ў інтэрнаце вытворчага аб'яднання «Інтэграл» у Мінску. Таму выбар паступлення на філалагічны факультэт БДУ быў свядомы. І тады ўжо мае аднакурснікі з мяне дзівіліся, што я размаўляю па-беларуску.

Пасля заканчэння філфака трапіў на працу ў Мінскі каледж электронікі. Там стварыў Музей Караткевіча. Музейны пакой у інтэрнаце практычна не дзейнічаў — не засталася людзей, якія б займаліся ім. З дырэктарам каледжа напісалі ліст да адміністрацыі «Інтэграла», каб забраць усе матэрыялы музейнага пакоя ў каледж, і зрабілі там музей на грамадскіх пачатках.

— Атрымліваецца, што Караткевіч лёсавызначальна паўплываў на вас...

— Так, менавіта ў гэты час я канчаткова пераканаўся, што павінен вучыцца далей. Потым былі лекцыі Ніла Гілевіча, Алега Лойкі, Вячаслава Рагойшы, Льва Шакуна...

— Як вы выхавалі ў сабе цяжкія метадычна працаваць дзень пры дні, упарта, нягледзячы на адсутнасць упэўненасці ў матэрыяльным узнагароджанні? Маю на ўвазе пераклады: і «Дзікага палявання...», і «Братоў Карамазавых», і іншых кніг, выданне якіх не стаяла ў планах выдавецтваў.

— На філфак таксама паступаў не дзеля матэрыяльнага заахвочвання. Лічу, што трэба працаваць не дзеля пазнання. Я раблю ўсё, каб пашырыць вядомасць Караткевіча, пазнаёміць з яго творчасцю прадстаўнікоў іншых народаў. Пра іх і думаю, перакладаючы.

Ёсць словы, якія выкарыстаў Караткевіч і значэнне якіх я не ведаю дакладна. А калі рабіць якасны пераклад, трэба ўжываць такія ж словы, каб і ў рускай мове чытач іх не ведаў, каб трэба было шукаць па слоўніках, гугліць... Калі па-іншаму — зніжаецца якасць перакладу. Я імкнуўся і ў рускім тэкście захаваць той стрыжань, канцэпт, што быў закладзены самім Караткевічам...

Праца над Зборам твораў Караткевіча — таксама пераважна грамадская. Вельмі істотна, каб яго тэксты без цензурскіх і нематываваных рэдактарскіх правак ведалі ўжо сёння.

— Многія сцэнарыі фільмаў, якія ўвайшлі ў збор, упершыню пабачылі свет...

— Караткевіч лічыў: кніжку пачытаюць дзясяткі тысяч, але фільм паглядзяць мільёны. Мэта была у тым, каб далучыць да беларушчыны перш за ўсё моладзь. Ёсць і дзённікавы запіс, дзе Караткевіч патлумачыў, чаму пачаў пісаць казкі: «З гэтымі дарослымі боўдзі-ламі ўжо нічога не зробіш, можа, хіба пачаўшы з дзяцей»... Наглядзеўшыся фільмаў італьянскіх рамантыкаў, ён меў перакананне: трэба далучаць людзей да беларушчыны і сродкамі кіно. Гэта прасочваецца і ў дакументальных стужках.

Пятро Жаўняровіч са студэнтамі.

— Што трэба рабіць цяпер, каб далучаць моладзь да беларушчыны?

— Усё грунтуецца на запатрабаванасці мовы. Калі будуць запатрабаваны, напрыклад, беларускамоўныя медыкі, — яны з'явяцца. Прырода не церпіць пустаты. Ёсць беларускамоўныя выкладчыкі. Але колькасць тых, хто здае тэсціраванне па беларускай мове, зніжаецца. Чаму? Няма беларускамоўных груп ні ў прафесійна-тэхнічных навучальных установах, ні ў сярэдніх спецыяльных, ні ў вышэйшых. Вышэйшай беларускамоўнай адукацыі няма, акрамя як на філфаках і на журфаку.

— На сайце Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта вы пазначаны як медыялінгвіст...

— Калі ўзяць навуковыя публікацыі філолагаў, то там даследаванні моўных асаблівасцяў класікаў займаюць дзесьці чацвёртую частку. Астатнія — даследаванні мовы СМІ. Бо ўсе моўныя змены ідуць найперш ад СМІ. Пры сённяшняй інфармацыйнай рэвалюцыі захаваць сваю ідэнтычнасць становіцца ўсё цяжэй. Зразумела, ёсць тэндэнцыі, характэрныя для СМІ на любых мовах. Пры Міжнародным камітэце славістаў створана медыялінгвістычная камісія. На інтэрнэт-пляцоўцы свайго ўніверсітэта яе старшыня стварыла сайт «Медыялінгвістыка». Змясціла на ім і вокладку майго «Даведніка». Потым паведамілі, што мы можам там друкавацца і па-беларуску. У гэтае паняцце ўваходзіць і стылістыка — таму невыпадкова і кафедра наша змяніла назву (цяпер называецца кафедра медыялінгвістыкі і рэдагавання).

— Ва ўжытак трапляюць словы, якія абазначаюць новыя паняцці. Як вы ставіцеся да таго, што з'яўляюцца словы кшталту «хайп», «хіпстар», «дэс-топ»?

— Калі мова — жывы арганізм, зразумела, што падаўняцца пазычаннямі будзе заўсёды. Але стаўленне да іх можа быць рознае. Французы, напрыклад, увялі штрафы за выкарыстанне ў мове англіцызмаў у дзяржаўных СМІ. У нас на гэта глядзяць інакш. Калі, напрыклад, да пазычаных слоў далучаюцца свае афіксы, то слова становіцца беларускім. Возьмем слова «таксі». З гледжання марфемнай будовы ў ім няма канчатка (усё слова — аснова). Але калі ўзяць словы «таксапарк», «таксоўка», «таксічка» (як у Брэсце называюць маршрутку) — то мы бачым, што корань у іх «такс», а апошняе «і», якое не можа быць ні злучальнай галоснай, ні суфіксам, знікае. Так прасцей, так будуць казаць славяне, прыстасоўваючы пазычанне да сваіх нормаў.

Ёсць словы, семантыка якіх дазваляе перадаць вялікую сэнсавую гаму. Так, Караткевіч, напрыклад, узяў слова «прыўкрасны» з фальклорных запісаў Раманава. Як бы мы ні шукалі адпаведніка слову «прекрасный» у беларускай мове — усё адно будзе не тое. Караткевіч пачаў выкарыстоўваць гэтае слова, і яно ўжо зафіксавана ў «Слоўніку новых слоў беларускай мовы». Атрымліваецца, што калі слова мае столькі значэнняў, то знайсці нешта новае вельмі цяжка. Тое ж і са словамі «мача», «мажор». Таму яны і прыжываюцца ў нашай мове. Не кажучы пра лексіку інтэрнэту, сацыяльных сетак.

— Ёсць словы, якія трапілі ў слоўнік пад рэдакцыяй К. Крапівы. І цяпер, бывае, возьме хто-небудзь адтуль «карандаш», напрыклад, ці «парус» — і давай даводзіць, што яно мае права быць у літаратуры. Як вы ставіцеся да такіх з'яў?

— Хай яны застаюцца ў аўтарскіх тэкстах, і час ставіць кропку над «і»... Бывае, у мяне пытаюцца: чаму вы кажэце «чай», а не «гарбата». Становіцца смешна: людзі не разабраліся, што «herba» — «трава» на лаціне, а «чай» — пазычэнне з кітайскай мовы. Сёння два гэтыя словы суіснуюць. Магчыма, «гарбата» будзе выкарыстоўвацца ў дачыненні да чаю з дамешкам травы. А «чай» — без дамешку. Гэтак жа і з алоўкам — карандашом. Я стараюся быць лаяльным. Тое самае і адносна «буквара». Яму 400 гадоў, а выдаваліся ж і лемантары. Сёння замацавалася слова «буквар», хоць «буквы» ў сучаснай беларускай мове няма.

— Слоўнік падае слова «падчас» — разам, але не будзе памылкай напісаць і асобна: «пад час». Гэта багачце мовы ці праблема?

— У рукапісах Караткевіча яно заўжды асобна, і зразумела чаму: гэта ўплыў украінскай мовы (па украінску «під час» заўжды пісалася асобна). Наш «Слоўнік» 2012 года падае слова «падчас» як прыслоўе са злітным напісаннем. Але калі калькаваць выраз «во время», то тады будзе асобнае напісанне. Няма пакуль стабільнай, замацаванай нормы. Трэба ўсё ж прытрымлівацца напісання і прыназоўніка, як і прыслоўя, — «падчас». Калісьці мы «анлайн» пісалі і праз злучок, і праз «о», і праз «а». Аж пакуль названы слоўнік (академічны, выдадзены Інстытутам мовазнаўства імя Я. Коласа) не кадыфікаваў адзначанае напісанне. Тое ж і са словам «то-бок». Незразумела, чаму складальнікі зацвердзілі напісанне яго праз злучок. Тут праявіўся ўплыў папярэдняй арфаграфічнай традыцыі (да 1959 года), калі і злучнік «таму што», і часціца «бы» пісаліся праз злучок. Але ж гэты выраз можна супаставіць з рускім «то бишь». Па аналогіі і «то-бок» — «гэта значыць» трэба пісаць асобна. Уся наша кафедра дзівілася, што ў «Слоўніку» 2012 года слова «садавіна» падаецца з націскам на «і». Папярэдняе слоўнікі падаюць націск на апошнім складзе! А з такім вось націскам атрымліваецца, што ў слове «садавінай» не трэба рабіць праўку на «садавіной». Пры гэтым у «Руска-беларускім слоўніку» фіксуецца «садавіна». Вось і разбярыся...

— І што мусіць рабіць у такіх выпадках рэдактар?

— Трэба прытрымлівацца нормаў рэдактарскай этыкі і ўгадняць праўкі з аўтарамі. Я ў сабе гэта выпрацаваў. Сам займаюся рэдагаваннем, сам пішу, і калі робяць праўку ў маім тэксце, хачу разабрацца ў яе прычыне і, калі яна слушная, прыняць. Калі ж мяне аўтар пераконвае ў сваёй слушнасці, у неабходнасці менавіта гэтага слова, ніколі не саромлюся прызнаць сваю памылку. Бо не памыляецца той, хто не працуе. Але калі я пераканаўся ў матываванасці сваёй прапановы, то імкнуся гэта давесці аўтару. Заўважу, што многія арфаграфічныя напрыклад, памылкі правяцца без узгаднення: няўжо аўтар заоча, каб яго палічылі непісьменным пасля знаёмства з тэкстам? Здараюцца выпадкі, калі ў аўтара, так бы мовіць, замылілася вока, ён у сваім тэксце не бачыць істотных недахопаў (хоць напісаў, што ў 2017 годзе адзначалася 500-годдзе з дня нараджэння Ф. Скарыны). У такім разе часам нават няёмка звязвацца з аўтарам, казаць, што гэта было 500-годдзе выдання першай нашай друкаванай кнігі. Падумаеш — і робіш правільна са спадзяваннем: мо аўтар і заўважыць у сваёй публікацыі змены, мо і скажа — у думках — дзякуй.

— У 1990-х гадах многія ВНУ пры спробах пераходу на беларускую мову сутыкнуліся з праблемай. Існавала вялікая складанасць са стварэннем перакладных тэрміналагічных слоўнікаў па тэхнічных навуках. Ці вырашана яна сёння?

— За гэты час ужо выдадзены дзясяткі тэрміналагічных слоўнікаў. І фізічны, і хімічны, і анатамічны, і вайсковы, і матэматычны... Хоць і цяжка, але пры жаданні ўсё можна стварыць. Справа ў запатрабаванасці. Я быў вельмі ўсцешаны, калі ў 2016 годзе прынялі Кодэкс аб культуры на беларускай мове. Законы павінны прымцацца на дзвюх дзяржаўных мовах. Таму што пераклады законаў не павінны рабіцца на аматарскім узроўні — кожнае слова можа мець вялікае юрыдычнае значэнне, у тым жа судовым працэсе. Ёсць лагічныя паграбаванні — кожная фармулёўка мусіць адпавядаць таму, што напісана ў іншых заканадаўчых актах...

— Якой вы бачыце моладзь?

— Не стану ўслед за Цыцэронам казаць: «O tempora! O mores!». Вельмі люблю працаваць з моладдзю. На яе ўся надзея. Маладыя людзі будуць працаваць (і цяпер працуюць) на іншым узроўні. Некаторыя, праўда, зацыклены на тым, каб адразу пасля вучобы займець кучу грошай. Не разумеюць, што спачатку трэба займець імя, калі ты маеш дачыненне да слова. Альбо рукі, калі ты цяляр ці токар (але і ім трэба мець веды, каб працаваць з камп'ютарызаванымі станкамі). Да гэтага і зводзіцца мая мэта як выкладчыка: пераканаць, што шчасце і дабрабыт не зваліцца з неба. Цудоўныя словы старажытнарымскага філосафа Сенека: «Homines, dum docent, diskunt» — «Людзі, навучаючы, вучацца самі». Выкладчыцкая дзейнасць гэтаму спрыяе. Любое пытанне студэнта, на якое можаш спырацца адказаць павярхоўна, потым прыводзіць да таго, што сам пачынаеш даследаваць з'яву. Бо, можа, студэнт і задаволены адказам, але ты сам не задаволены. Гэта падштурхоўвае да далейшых навуковых росшукаў, і хочацца жыць... Маладыя людзі XXI стагоддзя шчаслівейшыя, чым мы былі ў іх узросце. У іх няма тых нябачных кратаў, за якія мы былі загнаныя падчас нашай маладосці...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

ДЗЕ КУПАЛА ШКЛІЎ ВОКНЫ?

альбо Ляўкоўскія старонкі з успамінаў Уладзіміра Барысенкі

Цікавыя і пазнавальныя апаведы Уладзіміра Барысенкі ўжо колькі гадоў упрыгожваюць старонкі сучаснага друку і, хоцацца верыць, спрыяюць абуджэнню ў чытачоў патрыятычных пачуццяў і нацыянальнай самасвядомасці.

Мяне цікавіла, як спадар Уладзімір, якога я ведаю даўно, пачаў пісаць па-беларуску (першыя яго кнігі выйшлі на рускай мове). Вось што пра гэта распавядае Уладзімір Уладзіміравіч:

— Ці не першым штуршком да роднай мовы была маці, знаёмая з Янкам Купалам?.. Сапраўды, для мяне родная мова — матчына. У прамым сэнсе гэтага слова. Маці — Настасся Ільнічна — вельмі добра ведала беларускую мову і расказвала мне розныя паданні. Я і сёння магу дакладна ўспомніць, напрыклад, вялікі расповед пра «сапраўднага» ведзьмака Грышку, якога ўсе ў наваколлі ведалі і да каго прыслухоўваліся. Упэўнены: сваю любоў да ўсяго нашага, беларускага, матуля прыдбала і захавала не без дапамогі Купалы... Справа у тым, што нарадзіўся я 5 студзеня 1949 года ў Фабрычным пасёлку, ад якога застаўся стары парк ды некалькі дамоў, блізу вёскі Якаўлевічы на Аршанчыне. Якаўлевічы не сказаць каб самая глыбінка Беларусі, да якой два дні пёхам, ды ўсё лясамі і балотамі. Не. Недалёка да шасейкі «Віцебск — Магілёў — Адэса». А галоўнае — недалёка да купалаўскіх Ляўкоў. Да іх ад майго Фабрычнага — не болей за дванаццаць кіламетраў. У той час, калі Купала прыязджаў адпачываць у Ляўкі, дзед мой працаваў майстрам-хлебпаёкам на Копыскай хлебапяркарні. Часам з матуляй, Настассяй Ільнічнай, а часцей адзін прывозіў на купалаўскую дачу духмяныя і яшчэ цёплыя боханы хлеба.

Як Ляўкі сталі купалаўскімі — факт даволі вядомы. Упершыню Іван Дамінікавіч аказаўся ў мястэчку ў красавіку 1935 года падчас сваёй чарговай творчай камандзіроўкі. Ён настолькі ўразіўся і вёскай, і наваколлем, што пражыў тут у сям'і тутэйшага ляснічага Мікалая Шыманскага цэлае лета. Мясцовасць так яму спадабалася, што пасля пастановы аб будаўніцтве ўрадам дачы ў гонар яго 30-гадовай творчай дзейнасці на пытанне «Дзе?», адказаў: «Толькі тут!».

— Мой дзед моцна сябраваў з Шыманскім, які і пазнаёміў яго з Купалам, — далей распавядае пісьменнік. — А нагода была не зусім звычайная. Паэт прыхварэў, і яму тэрмінова спатрэбіліся піўныя дрожджы. І Шыманскі прывёз Івана Дамінікавіча да свайго будуча-

га «лекара» летам 1935 года. «Быў ён сярэдняга росту, з кічкамі і ў каляровай цюбеечцы, — расказваў дзед. — Гаварыў мала, пытаўся, хто, як у акрузе жыве, колькі забрабляюць, колькі ў школе дзяцей...».

Наступным разам, ужо восенню 1935 года, Купала прыехаў са сваімі падарункамі. Дзеду прывёз пляшку асабістай «зуброўкі», а маме, тады школьніцы, — цукеркі і кніжку на беларускай мове.

Калі Купала быў заняты, па «лекі» наведвалася яго жонка Уладзіслава Францаўна. І тады «загадваць лекамі» пачынала бабка Марыя Антонаўна. Так яны сталі сапраўднымі сяброўкамі. Толькі аднойчы пакрыўдзілася цётка Уладзя: Маруся не сказала ёй, што ў яе адсутнасць Іван Дамінікавіч гуляў ноччу на дачы не толькі з сябрамі-паэтамі, але і з дзяўчатамі. «Пасля давалося яму нанова шкліць вокны на сваім лецішчы!» — усміхаецца апавядальнік.

Як згадвае У. Барысенка, чарговы раз яго дзед сустракаўся з паэтам падчас наведвання ім Копыскай сярэдняй школы, дзе ягоная мама вучылася тады ў сёмым класе. Яна расказвала, што Купала быў у іх школе некалькі разоў. Асабліва запамніла, як ён прыязджаў у 1938-м разам, здаецца, з Петрусём Броўкам. «Настаўніца Ганна Якаўлеўна Барадзінцава, — згадала мама, — запрасіла яго, як мы, малодшыя, даведаліся, на выпускны вечар. Прышоў Купала (нельга было не звярнуць увагу) у прыгожым шэрым касцюме з белай сарочкай і гальштукам і быў вельмі прыгожа, акуратна пастрыжаны. Сабраліся ўсе: і вучні, і выкладчыкі, і хто на той момант у школе аказаўся. Такі прыемны, сціплы, светлы, ён больш цікавіўся мясцовымі справамі, чым распавядаў пра сябе. Пытаўся, колькі выпускнікоў, куды збіраюцца ўладкоўвацца, хто застаецца вучыцца, дзе працуюць бацькі, што неадкладна патрэбна школе, ці піша хто вершы. Сам жа прачытаў пра тое, як бацька кліча сыноў і запытае, чым яны будуць займацца». «Заўважу, гэта быў верш «Сыны» — першы, напісаны паэтам у Ляўках», — спыняе ўвагу пісьменнік.

Дарэчы, першай кніжкай, якую з захапленнем прачытаў будучы літаратар, калі яму было няпоўных шэсць гадоў, стала «Песьня будаўніцтва». Купала асабіста падарыў выданне школе, дзе вучылася маці апавядальніка. Яна ўзяла яе пачытаць ды, як кажуць, і «зачыталася»...

А вось яшчэ два купалаўскія эпідоды з жыцця Уладзіміра Барысенкі.

У канторы падсобнай гаспадаркі для мясцовай дзятвы штогод ладзілі навагоднія ранішнікі. Намеснік ды-

рэктара Касцюкоў (як яго называлі, дзядзька Касцючок) распарадзіўся: хто перад упрыгожанай ялінкай прачытае верш менавіта па-беларуску, атрымае падарунак бясплатна, а хто не хоча ці не можа, — за грошы (зразумела, бацькоўскія). Але ж людзі жылі бедна... Дык вось, чытаў хлопчык вершы і за сябе, і за двух сваіх сяброў-аднакласнікаў, каб і яны не засталіся без падарункаў на свята. Пры гэтым чытаў менавіта Купала, ягонага «Хлопчыка і лётчыка».

Летам 1972-га на Цэнтральнай плошчы ў Мінску ладзілі ў гонар выпускнікоў школ гарадское свята — «Выпускны баль». Абвясцілі конкурс на лепшае выкананне верша, з устаноўленай на плошчы сцэны. У той дзень малады журналіст быў на тым свяце (якраз скончыў два курсы журфака БДУ). Праціснуўся праз натоўп і прадэкламаваў купалаўскае:

*Ой, не раз удваёчку
Пад шырокай вярбой,
У зялёным садочку,
Мы сядзелі з табой.
Друг на дружку глядзелі,
Па днях цэлых, даўгіх,
Салаўі песні пелі,
А мы слухалі іх...*

У выніку, як лепшы выканаўца, атрымаў прыз — карычневы драўляны грыб-парасон.

Увогуле, Уладзімір Барысенка ў маладосці меў добрую памяць: ведаў шмат чаго з Коласа, Куляшова, Броўкі... Але найбольш — з Купалы, якога неаднойчы чытаў сваім універсітэцкім аднакашнікам. Штодня адчувае прысутнасць Купалы, бо мае правіла — пастаянна перачытваць і аднаўляць у памяці ягоныя неўміручыя творы.

У творчым набытку Уладзіміра Барысенкі — сотні публікацый у розных перыядычных выданнях і калектыўных зборніках, кнігі вершаў і эсэ «Рельсы судыбы» (1994), «Запаленне душы» (1996), «Вірус адзіноты» (2000), «Калінавы лес» (2003), а таксама выданні па гісторыі беларускай міліцыі — «Транспартная милиция. История и современность» (2004), «Служба охраны столицы» (2017), «На варце грамадскага спакою» (2018).

Натхнёны Купалам, Уладзімір Уладзіміравіч працягвае плённа працаваць у паэзіі і публіцыстыцы. На 2019 год ён запланаваў свой чарговы зборнік.

Юры КУР'ЯНОВІЧ

«...Любові жывым не стае»

З павагай да Алеся Пісьмянкова

«Да неба звернуты мой голас...»: успаміны сяброў пра Алеся Пісьмянкова / уклад. Н. Я. Гальпяровіч, А. М. Зэкаў. — Мінск: Выдавец Зміцер Колас, 2018. — 100 с.

«Нам усім не хапае спагады, / І любові жывым не стае... / Нам адпушчана так небагага, / Што й грахі не замоліш свае...» Алеся Пісьмянкова пражыў не такое і вялікае жыццё: нарадзіўся ў 1957 годзе, а памёр у 2004-м. 47 гадоў. Першы верш надрукаваў 30 кастрычніка 1972 года ў касцюковіцкай раённай газеце «Сцяг камунізму». Значыць, амаль трыццаць два гады творчай работы, трыццаць два гады служэння паэтычнай прафесіі. Служэння нязмушанага, актыўнага, служэння таленавітага, шчырага, самаахвярнага. Першая кніга паэзіі — «Белы Камень» (1983). Агулам пры жыцці ў Алеся Пісьмянкова выйшла дзевяць кніг. Пасля смерці — яшчэ кнігі вершаў, эсэ і успамінаў сяброў «Думаць вершы...» (2005), паэзіі «Не знікай...» (2012) і для дзяцей «Чаму вожык не стрыжэцца?» (2016).

Здавалася б, шчаслівы творчы лёс. Так, шчаслівы. Калі не браць у разлік той факт, што рана, вельмі рана пайшоў з жыцця... Акрамя творчага шчасця, акрамя вершаў-адкрыццяў, якія ў большасці сваёй прыходзілі, нараджаліся праз перажыванні, трывожны асэнсаванні, пасля Алеся Уладзіміравіча засталася светлая памяць, яго партрэт як чалавека таварыскага, сяброўскага. Можна без долі ўсялякага сумнення сказаць, што паэт усім сваім вобразам жыцця выпраменьваў выключную энергію сяброўства. Таму і ўспаміны, сабраныя ў кнізе «Да неба звернуты мой голас», адкры-

тыя, шчырыя, надзвычай цёплыя. Пра земляка ўспамінаюць пісьменнікі — ураджэнцы Магілёўшчыны: Аляксандр Бардоўскі («Зямляк»), Леанід Левановіч («Ён чытаў зоры»), Віктар Патапенка («І будучы воблакі над намі...»). Пра Алеся Пісьмянкова расказваюць яго лепшыя сябры — Навум Гальпяровіч («Дарога на строму»), Анатоль Зэкаў («Алеся»). Успамінае Алеся Уладзіміравіча і Людміла Садоўская — актыўны прапагандыст творчасці паэта («Маленькая веткачка ў вянок паэту»).

Літаральна ўсе нарысы-ўспаміны чытаюцца як шчымыя споведзі. І вось гэтыя радкі Навума Гальпяровіча таксама: «Кладуцца радкі, а думкі віруюць, успаміны наплываюць, і няма ім канца. І смяецца Алеся, і гучыць яго густы бас, і ўсплываюць радкі з верша, якія я вынес у загаловак гэтай сваёй цыхай і тужлівай споведзі:

*Дарога на строму
Нялёгка дужа.
Як раннюю стому
Адужаць мне, дружа?
Унізе крыніца
З апалай лістотай.
На строме капліца
Гарыць пазалотай.
Як з духам паніклі
Дайсі да вячэрні,
Дзе моліцца звыкла
Здарожаны вернік?*

Ён узышоў на сваю строму, пакінуўшы нас падымацца да яе, каб сустрэцца разам у горніх высях».

І Навум Гальпяровіч, і Анатоль Зэкаў — пісьменнікі, сябры, якія на працягу доўгага часу былі з Алесем Уладзіміравічам побач. Сустракаліся ці не штодня, праца-

валі поруч. На сустрэчах з чытачамі былі разам. Таму і ўспаміны іх надзвычай насычаныя, напоўненыя рознымі гісторыямі. Але, прызнацца, пасля прачытання кнігі застаецца ў памяці не толькі знаёмства з імі, а нешта большае. Найперш — асэнсаванне аўтарамі ўспамінаў маштабу асобы Алеся Пісьмянкова, яго ролі ў беларускай паэзіі, у літаратурным працэсе 1980 — 2000-х гадоў.

Віктар Патапенка ў сваім нарысе «І будучы воблакі над намі...» досыць падрабязна расказвае пра творчае станаўленне паэта. Аўтар выступае ўважлівым даследчыкам, вылучае з цянітаў часу акалічнасці таго, якімі былі вытокі ўваходжання Алеся Пісьмянкова ў паэзію. Дае адказ на пытанні, хто быў першым настаўнікам, які падказаў магістральны творчы шлях, як адбылася сустрэча са знакамітым Аляксеем Пысіным, якім было стаўленне землякоў да першых публікацый Алеся. Віктар Патапенка апятаў шмат каго з землякоў паэта. Паслухаем настаўніка — Льва Мінавіча Беянінава: «Я вучыў Сашу Пісьмянкова ў сярэдніх класах, і ён мне запамніўся спакойным бялявым хлапчуком. Вучыўся нядрэнна, перавагу аддаваў больш гуманітарным навукам. Я і зараз памятаю яго дзіцячыя, але выразныя вочы, якія глядзяць на цябе і нібы сваім позіркам трапляюць табе ў душу. Ён быў часта не па ўзросце задумлены, нібы ўжо ў сваім яшчэ даюнацкім узросце разважаў пра глыбокі сэнс жыцця і сваім прызначэнні ў ім. Да ўсяго адносіўся сур'ёзна і такім пайшоў у вялікі шлях жыцця, у свет паэзіі. Наша Касцюкоўшчына здаўна славілася талентамі і ў тым

ліку ў галіне літаратуры, прынамсі, паэзіі. Адзін толькі народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў што значыць! Не дажыў Алеся Пісьмянкова да прысуджэння яму звання народнага паэта Беларусі, але ў сэрцах землякоў ён-такі стаў сапраўды паэтам народным. Я не памятаю, каб так любілі каго з паэтаў і пісьменнікаў нашай Касцюкоўшчыны, нашага Прыбяседдзя, як любілі і любяць яго. Вестка аб тым, што паэт заўчасна пайшоў з жыцця, настолькі вялікім болям адгукнулася ў сэрцах жыхароў раёна, што надоўга адсунула ўсе нашы справы на другі план. Такага Чалавека мы страцілі! Яму неўласціва была ніякая фанабэрыя, ён не цураўся простага чалавека. У яго знаходзілася слова і да малага, і да старога. Яго прыезд у раён заўсёды мы чакалі з радасцю. Алеся быў нібы член нашай вялікай сям'і і такім ён для нас і застаецца».

Адзінае шкадаванне, якое ўзнікла пасля знаёмства з кнігай успамінаў пра Алеся Пісьмянкова, — невялікі, зусім малы тыраж зборніка — 99 асобнікаў. Тут і каменціраваць нічога не хочацца. Алеся Уладзіміравіча добра ведалі ў бібліятэках краіны. Ён шмат ездзіў па Беларусі. І шкада, калі такая кніга акажацца па-за ўвагай чытача.

Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

СПАТКАННІ НА ПРЫПЫНКАХ ЛЁСУ

Любому творцу-падарожніку варта заўсёды быць гатовым да таго, што з абранага шляху яго хтосьці можа паспрабаваць свядома ці выпадкова збіць, накіраваць у іншы бок. Але ж кожны павінен заўжды трымацца сваёй адметнай дарогі... І паназіраць за ягоным прыватным жыццёва-творчым падарожжам нас гасцінна запрашае малады віцебскі паэт Алесь Замкоўскі, які нядаўна выдаў дэбютны паэтычны зборнік «Наступны прыпынак».

Кніга складаецца з чатырох раздзелаў, прычым калі апошні з іх — «Хайку» — прэзентуе творы, напісаныя ў гэтым традыцыйным японскім жанры паэзіі, то тры астатнія маюць вобразна-метафарычныя назвы і ўключаюць як рыфмаваныя, так і белыя вершы, і верлібры: «У залатым акне», «Скрозь бездань сну» і «Між глухіх сцяжын». На аснове гэтых назваў можна «намаляваць» наступную рамантычна-сімвалічную карціну, якая адпавядае зместу і настрою зборніка: спачатку самотны аўтар (лірычны герой) блукае «між глухіх сцяжын», пасля чаго ўначы прадзіраецца «скрозь бездань сну», каб ранаціў урэшце ўбачыць сваё шчасце «ў залатым акне» шыкоўнага палаца каханна.

Альбо паэт едзе на трамвай/тралейбусе/аўтобусе жыцця і няспынна думае: як бы не праспаць і не прапусціць свой прыпынак, дзе яго, мажліва, чакае спатканне і дзе «сустрэнучь» асалода і шчасце ці, наадварот, боль і расчараванне. У руках самотнага пасажыра — многае, ён сам можа быць кавалём (хай сабе і няўмелым!) уласнага кону. Чым далей едзе паэт і чым бліжэй становіцца яго наступны прыпынак, тым больш прыкметнае хваляванне ў прадчуванні нейкіх незвычайных зрухаў, магчымай асалоды ці яшчэ нязведаных перажыванняў, пра што сведчаць наступныя вершаваныя радкі:

ты толькі прыходзь да мяне.
не бойся.
чакаю цябе на ўсіх прыпынках.
.....
нас будзе двое.
мы будзем разам.
хай свет парушыцца па-за часам

Праўда, у прыведзеным фрагменце верша можна адразу заўважыць пэўныя алюзіі адразу на два знакамідыя паэтычныя творы — з аднаго боку, на верш аднаго з найлепшых майстроў любоўнай лірыкі ХХ ст. французскага паэта Поля Элюара пад назвай «Мы двое», а з другога — на вядомы верш «Ад "не трэба", "не трэба"...» Рыгора Барадуліна. Дык вось, калі Алесь Замкоўскі некалькі разоў, нібы заклён, паўтарае словы «нас будзе двое. / мы будзем разам. / / мы будзем разам. адвечна разам», то тут згадваюцца як барадулінскія радкі «не спяшайся, бяглінка, / Мы адны на зямлі», так і адпаведныя элюараўскія — «мы двое моцна за рукі ўзяліся / здаецца нам што мы паўсюдна дома». Але ж вышэйназваныя «супа-

дзенні» не змяняюць мастацкай вартасці арыгінальнага верша Алесь Замкоўскага.

Найчасцей аўтар даволі ўдала малое адмысловыя карціны ўласнай няўрымслівай душы, гарахага сэрца і буйнай фантазіі: узнікаюць арыгінальныя вершы, якія па сваёй выразнасці і маляўнічасці ў нечым становяцца сугучнымі ці падобнымі да твораў імпрэсіяністычнага жывапісу («раніца колеру бэзу / нейкі паэт накрэмаў / колькі радкоў на пяску / паклаў тваю руку»), альбо да тэатральнай мізансцэны («каву пераліваю ў бутэльку / уяўляю што гэта віно / у святле адзінокай свечкі»), альбо нават да кадраў з фільмаў жахаў/катастроф («вецер вуліцу атруціў / жоўтай крывёй. / разляцеліся кроплі, / і адна з іх на тваёй далоні, / як паведамленне пра вайну»; «рэха вясной вібруе / галава набрыняла мікробамі / думка як выбух кулі / разрывае Сувет на дробнае»).

Галоўная тэма кнігі — каханне ва ўсіх яго абліччах. А гэта прыводзіць да таго, што разнастайныя іншатэматычныя вершы (філасофскія, пейзажныя, творы сацыяльнага гучання) застаюцца на перыферыі аўтарскай і чытацкай увагі і ў пэўнай ступені губляюцца ў неабсяжным акіяне любоўнай лірыкі, нібы маленькія чаўны падчас магутнай акіянскай буры. Вершы пра шматлікія адценні каханна маюць розную афарбоўку і інтанцыю — ад найўна-ўзнёслых і інтымна-рамантычных да даволі брутальных і адкрыта эратычных:

у абдымках шалёных
спавіты
растает
смак тваіх смочак
на вуснах
і ўдзень
і ўночы

Можна сустрэць у зборніку і «дзіцяча-платанічныя» творы, якія маюць рысы неарамантызму і сентыменталізму, што выглядае нейкім кранальным анахранізмам:

а пакуль не турбуйся
я твой рамантычны ахоўнік
буду цябе сядзець
у чаканні шчаслівага ранку

Адчуваецца, што ў вершы маладога паэта «ўкладзена» шмат асабістага-інтымнага, востра адчутага, перадуманага і пераасэнсаванага. Некаторыя ўяўляюць сабой своеасаблівы згустак нерваў разнастайных (далёка не заўсёды пазітыўных) перажыванняў, эмоцый, пачуццяў. Прычым аўтар разумее станючыя і адмоўныя рысы свайго характару і не баіцца зрабіць шчырае прызнанне («сваім пагана-ласкавым норавам / буду табе — / каханым») і засведчыць, што ў яго «скрозь перашкоды моўчкі душа кульгае». Відавочна, што Алесю Замкоўскаму давялося прайсці праз выпрабаванні і пакуты.

Жыццёвая амальгама «пераплаўлена» ў пранікнёныя, шчымыя-ва-кранальныя, а часам і тужліва-распачныя вершы, што нячаста сустранеш у сучаснай айчыннай мужчынскай паэзіі. Творца пацвердзіў меркаванне старажытнарымскага паэта Авідзія, які ў сваёй знакамітай паэме «Навука каханна» да знакаў сапраўднага каханна залічыў «боль, клопат і смутак».

Не ўсе вершы згаданага зборніка роўныя і якасныя. Сярод іх ёсць і недасканалыя, па сутнасці, вучнёўскія. Сустрэкаюцца банальныя метафары (птушка шчасця, раны душы, віхура часу, мора слёз, белы пух аблокаў, etc), відавочна няспелыя вершаваныя радкі.

Ёсць немалая колькасць вершаў празмерна шматслоўных, зацягнута-хаатычных, якія нярэдка маюць размыты сэнс і няясны пасыл, што ў сваю чаргу ўскладняе ўспрыманне твора. Зразумела, што любому паэту хочацца ўкласці ўсю душу ў верш, як мага паўней зафіксаваць пльнь (пад)свядомасці, аднак пры гэтым усё-ткі нельга забывацца пра далейшую дапрацоўку/шліфоўку твора — прыгадайма класічнае Багдановічова «трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш, / абрабіць яго трэба з цяргеннем». Калі б многія занадта аб'ёмныя вершы сам аўтар (ці рэдактар) скараціў, пазбавіўшы іх усяго лішняга і неістотнага, то яны сталі б больш зграбныя, выразныя і ёмістыя, што павялічыла б іх інтэлектуальнае і эмацыянальнае ўздзеянне.

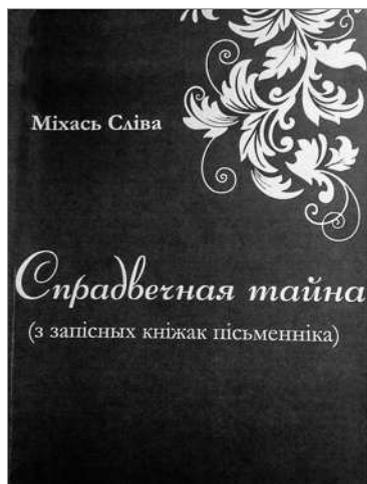
Акрамя таго, у кнізе можна знайсці відавочна надуманыя, штучныя і безгустоўныя метафары, рыфмы, якія «вытыркаюцца» з тэксту верша, тым самым разбураючы ягоную ўнутраную цэласнасць і псуваючы агульнае ўражанне.

Але нягледзячы на некаторыя хібы і недахопы, большасць вершаў Замкоўскага ўяўляюць сабой арыгінальныя і якасныя мастацкія прадукты, безумоўна, вартыя ўвагі чытачоў, літаратуразнаўцаў і крытыкаў. Хацелася б пажадаць аўтару і надалей упэўнена ісці, ехаць па сваім жыццёвым бальшаку, а яшчэ каб (ня)вымушаныя прыпынкі на ім пайшлі толькі на карысць і не спынілі б творчы рост таленавітага паэта-падарожніка.

Эдуард ДУБЯНЕЦКІ

НАПІСАЛАСЯ — НЕ ЗГУБУЛАСЯ

Думкі, сапраўды, такія, што на іх нельга не звярнуць увагі. Ды не стану прыводзіць, хай сабе і самыя цікавыя. Лепей будзе, калі сам чытач вызначыць, што з прамоўленага яму больш даспадобы. Пра творы ж самога М. Слівы не магу не сказаць. Яны сведчаць аб тым, наколькі іх аўтар неабякава да жыцця, у тым ліку і літаратурнага, творчага.

Запісы ягоныя рознага кшталту. Ёсць і такія, што з'явіліся пасля знаёмства з цікавымі публікацыямі, кнігамі. Сваімі думкамі, уражаннямі хочацца падзяліцца, прыцягнуць да іх увагу. З такога ўсведамлення стаў неабходнасцю і гэты запіс: «Дачытаў у "Полымі" нататкі Міколы Гіля «Между прочим...»: запісы тутэйшага» — і такое адчуванне, быццам толькі што пагаварыў з мудрым, добрым чалавекам».

Парадавала чытача кніга Міхася Слівы «Справдечная тайна», што пачыла свет у выдавецтве «Каўчэг» (Мінск, 2018). У падзагалюўку пазначана: «З запісных кніжак пісьменніка». Сярод гэтых запісаў ёсць выказванні знакамітых людзей, якія нечым уразілі і парадавалі аўтара. Атрымалася свайго роду выбраннае, што патрапляе пад вызначэнне «россыпы мудрасці».

Парадавала і кніга Міхася Пазнякова «Тепло ромашковой метели». На рускую мову вершы Міхася Паўлавіча пераклалі 12 паэтаў. Найбольш спадабалася М. Сліву, як гэта зрабіў Анатоль Аўруцін: «Ён не толькі сваімі бакенбардамі і знешнасцю нагадвае Аляксандра Сяргеевіча (Пушкіна. — А. М.), але і сваім магутным талентам. Некаторыя вершы Міхася Пазнякова — а яны ўсе цудоўныя! — пераклалі некалькі паэтаў, у кожнага — свой варыянт. Аўруцінскі, па-мойму, самы лепшы. Пачынаеш чытаць — адразу заварожвае магія паэтычных радкоў. Зазірнеш у змест кнігі — так і ёсць: пераклад А. Аўруціна!»

Падае аўтар і сітуацыі са свайго жыцця. Некаторыя нельга ўспрымаць без усмешкі. Узяць хоць бы гэтае прызнанне: «Быў у Друскінінкі і там у кніжнай краме купіў сабе літоўска-рускі слоўнік і зборнік анекдотаў на літоўскай мове. У дарозе і дома асвойваў слоўнік, а потым узяўся за справу — пачаў перакладаць на беларускую мову анекдоты з таго зборніка. Асіліў тры і адправіў у часопіс "Тэатральная творчасць" (анекдоты былі адпаведнай тэматыкі). Пераклады мае надрукавалі. Рашыў і далей займацца гэтай справай у вольны час. А потым разгледзеўся: аказваецца, анекдоты, змешчаныя ў тым літоўскім зборніку, перакладзены з рускай мовы! Адрозна прарапа ахвота працягваць працу».

Без гумару М. Сліва не можа. Больш за тое, ён, як вядома, знакамітым стаў найперш як гумарыст. За кнігу «Віртуальнае каханне» нават быў удастоены прэстыжнай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон». Таму і «Справдечную тайну» ўпрыгожыў шэрагам гумарыстычных «іскрынак». Гэта, безумоўна, пайшло ёй толькі на карысць. Чытаеш такія смяшыні, і на сэрцы цяплее, а душа святлее. Прынамсі, пасля такога міні-дыялогу: «— Колькі вам гадоў?

— Нядаўна было васьмнаццаць.
— Няўжо? Ваша ж дачка ўжо інстытут закончыла.
— Ой, час так ляціць, што я і не заўважыла».

Часам і ацэнку творчасці пэўнага пісьменніка М. Сліва можа даць гумарыстычную, але разам з тым і дакладную, праўдзівую: «Сала — яно і ў Афрыцы сала. А прафесар літаратуры і ў сагыры, сарказме, гумары — таксама прафесар. Падумалася так, калі чытаў кнігу Івана Штэйнера "Кот-ваявода"».

А тут ужо не толькі смяяцца хочацца, але і рагатаць: «Адзін рагачоўскі дзядзька, які пасля хваробы стаў крыху заікацца, у Мінску на аўтавакале купляў білет, каб ехаць дадому».

— Дайце мне білет да Р-р-р-р... — ад хвалявання дзядзька не мог вымавіць назву свайго роднага горада — Рагачоў. Паспрабаваў яшчэ раз — не атрымліваецца. Азірнуўся: за спінай калыхалася вялікая чарга. І махнуў рукою:

— Давай да Гомеля!»
Дарэчы, у кнізе прыводзяцца і арыгінальныя народныя выслоўі, характэрныя для гэтага кутка Бацькаўшчыны. Яны змешчаны пад загалюўкам «Так кажучь на Рагачоўшчыне»: «Не хваліся, ідучы на кірмаш, а з кірмашу», «Каму гадка, а дзіцяці — матка», «Не поп — не апрайнаўся ў рызу!», «А ён слухае, ды ўсё бярэ на пачопачку, запамінае», «Што я яму кажу, дык гэта паўз яго ветрыкам».

Ёсць у М. Слівы і такое сведчанне: «Не скупіся на пхвалу. Гэта прынясе толькі карысць. Усім». Я не мог не прыслухацца да гэтага меркавання. Мой старэйшы таварыш, незабыўны фотакарэспандэнт «ЛіМа» Уладзімір Крук любіў казаць: «І кот з падыходам гарчыцу есць». То як было не пахваліць М. Сліву за цікавую кнігу.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

БЕЗ ЧАГО НЕ БУДЗЕ ФЕНІКСА

Напрыканцы мінулага года ў выдавецтве «Януш-Кевіч» пабачыла свет новая кніга Юліі Шаровай, пісьменніцы, якая раней атрымала вядомасць дзякуючы свайму дэбютнаму раману «Don Giovanni, або Памілаваны свавольнік» (2012 г.) — твору адметнаму і цікаваму, што адразу засведчыў: у літаратуру прыйшла аўтарка са сваім почыркам, нестандартным бачаннем і цэлым арсеналам мастацкіх прыёмаў і сродкаў.

Навінка — «Вяртанне Ліліт» — адразу прыцягнула ўвагу чытачоў і крытыкаў. Адно паспяхаліся назваць твор сучасным феміністычным маніфэстам, другія заявілі, што перад намі — беларускі «Майстар і Маргарыта», трэція ўвогуле выказалі непрыманне, абвінаваціўшы Юлію Шарову ледзь не ў акултызме і слугаванні цёмным сілам. Хаця варта прызнаць, што і мастацкае афармленне кнігі, і найперш сам змест сапраўды маюць правакацыйны, дэманстрацыйны характар. «Астрапсі-халагічны раман у 4-х частках» — так гучыць жанравае азначэнне твора, дадзенае самой пісьменніцай. Знешні выгляд выдання таксама мае адпаведную стылістыку — на фронтальнай вокладцы нас сустракаюць знакі задьяка, а на адваротнай замест звыклых аўтабіяграфічных звестак пад фотаздымкам пададзены гараскоп пісьменніцы, дзе ёсць такія радкі: «...Асцэндэнт у Шалях мог бы зрабіць аўтарку ўзорам мудрасці і ўзважанасці, але Плутон у 1-м доме прымушае перастроіваць уласнае жыццё і дзеля гэтага рашуча ламаць наяўныя рамкі. Бо без вогнішча, на якім згарыць старое, не будзе Фенікса».

Усё гэта адначасова і выклікае цікавасць, і бянтэжыць. Чытачу давядзецца набрацца трывання і звыкаць да словазлучэнняў кшталту «натальны дом», «рэтраградная Венера», «прагрэсіўны Месяц», а таксама пакрысе знаёміцца з арканамі Таро — Умеркаванасцю, Імператрыцай, Пустэльнікам ды іншымі. Эзатэрычная аблямоўка, як свядомы літаратурны ход, выдатна спраўляецца са сваёй задачай, пакідае запамінальнае ўражанне.

Дык хто ж яна такая, галоўная гераіня твора, воляю аўтаркі перанесеная ў сучасны Мінск?

Згодна з большасцю апакрыфічных крыніц, Ліліт — гэта першая жонка Адама, створаная Богам адначасова з мужам, якая збегла, не пажадаўшы падпарадкоўвацца мужчынскай уладзе (чым не правобраз феміністкі?). У розныя часы і эпохі яе ўяўлялі як начную здань, у выглядзе савы, надзялялі дэманічнымі рысамі. У версіі Юліі Шаровай Бог і Д'ябал прымушаюць непакорлівую Ліліт падпісаць «угоду», у адпаведнасці з якой яна не можа быць «вольным духам», а таму асуджана вечна блукаць па свеце, мяняючы фізічныя абалонкі. Як сапраўдная тагасветная істота, яна валодае звышздольнасцямі, у прыватнасці «празорлівасці і наслання», але, згодна з падпісанай дамовай, пазбаўлена магчымасці завесці сям'ю і нарадзіць дзіця.

Такім чынам, павандраваўшы па стагоддзях і эпохах, змяніўшы не адно аблічча, Ліліт апынаецца ў сталіцы сучаснай Беларусі. Цяпер яна сукуб — маладая дзяўчына, што па начах спакушае адзіночкіх, пражных да жаночай ласкі мужчын. Але гэта толькі адно з увасабленняў — на працягу ўсяго рамана, змушаная знешнімі варункамі, яна мяняе «носьбітку»: «...Я тысячы разоў паміра-

ла і ўцелаўлялася зноў. Я нашу ў сабе тысячы гісторыі. Некаторыя з іх ад пачатку былі не маімі, але я брала адказнасць за чужы лёс, выпраўляла яго дзе магла». Кожная з чатырох частак рамана прысвечаны адной з абалонак, прычым Ліліт пераўвасабляецца не толькі ў жанчын — аднойчы нават становіцца юнаком-трансгэндарам.

Па-майстэрску сплятаючы вязьмо са стужак навін, службовых запісак, крымінальных хронік, запісаў у блогах, аўтарка пакрысе перакрыжоўвае, зводзіць у адно сюжэтныя лініі сваіх герояў. Таму тэкст варта чытаць уважліва, не прапускаючы ніводнай дэталі, бо кожная з іх можа быць вельмі важнай для разумення твора ў цэлым.

Якія толькі каларытныя персанажы не насяляюць Мінск Юліі Шаровай: кот-тэлепат Мурмур, які любіць збягаць ад гаспадароў, каб паслухаць канцэрты класічнай музыкі ў філармоніі; розныя цёмныя сутнасці, што ўсяляюцца ў людзей і жывуць так шмат гадоў, чынячы навакольным розныя кепствы; нават выгнаны анёл, таемны ахоўнік краю, які жыве сярод людзей, працуе праграмістам, мае белы білет і любіць шпацыраваць па дахах шматпавярховікаў. Падчас чытання неаднойчы ўзнікае думка: а ці не валодае і пісьменніца дарам гіпнозу, бо як інакш можна настолькі «ўцягнуць» чытача ў свой абсурдны, нелагічны і непрымальны з гледзішча здаровага сэнсу сусвет, прымусяць успрымаць яго як дадзенасць і нават суперажываць выдуманым героям?

Відаць, гэта і дазваляе паставіць «Вяртанне Ліліт» у адзін шэраг са знакамітым булгаўскім творам. Уважваючы на знешняе, дэкаратыўнае падабенства — вядзьмарства, умяшанне звышнатуральнага ў штодзённасць, прысутнасць выбітных персанажаў нахшталь незвычайнага катэ-фамільяра, гэтыя творы яднаюць іншыя важныя элементы, а менавіта: сатырычнае адлюстраванне жыцця літаратурнай багемы і наяўнасць тэксту ў тэксце. У дадзеным выпадку ў тканку аповеду адмыслова ўплецены нягеглы графаманскі раман журналіста газеты «Наша нядоля» Юрася Карповіча і таленавіты твор Янкі Ключынскага (аднаго з увасабленняў Ліліт, праз якога тая апісвае мінскія падзеі часоў нямецкай акупацыі і Халакосту, сведкай і удзельніцай якіх яна сама была калісці).

«Вяртанне Ліліт» — гэта квітэсэнцыя тыповых вобразаў, з якіх складаецца сталічная інтэлектуальная эліта. Таму, магчыма, праз дзесяцігоддзі, як і ў выпадку з «Майстрам і Маргарытай», мы пачынем, што далейшы на падставе рамана Юліі Шаровай зоймуцца ўзнаўленнем культурнай і грамадска-палітычнай атмасферы ...наццатых гадоў XXI стагоддзя, выкажуць здагадкі, хто паслужыў прататыпам папулярнай блогеркі Галі Плавінскай, хто такія насамрэч былі крытык Лідзія Алоўнікава і літаратарка Сафійка, і дзе месцілася Культывая Кнігарня, у якой тусаваўся сталічны бамонд...

Але ўдумлівы чытач, абазнаны ў сусветнай літаратуры, не абмяжуецца гэтым павярхоўным параўнаннем, а згадае Італа Кальвіна («Замак скрыжаваных лёсаў»), «Карчма скрыжаваных лёсаў») і Мілерада Павіча («Апошняя каханне ў Канстанцінопалі») — пісьменнікаў, проза якіх

тэматычна і стылёва пераклікаецца з прадметам нашай сённяшняй гутаркі. Нельга таксама не ўспомніць «Іствіцкую» дыялогі Джона Апдайка і «Альтыста Данілава» Уладзіміра Арлова — творы, дзе пануе амаль такі ж самы «фантастычны рэалізм».

Дык на падставе чаго раман займеў ярлык «феміністычны»? Сапраўды, гэта раман пра сучасных дачок Евы, пра пошукі імі асабістага шчасця і, канечне, крыху пра тое, якія ўсё-ткі «...некаторыя мужчынны і не зусім людзі, а проста целы, занятыя дэманамі з апраметнай». У творы амаль няма станоўчых персанажаў мужчынскага полу, хіба толькі дзівакаваты Лукаш, ды і той — анёл. Усе астатнія — хто эгаістычны маніпулятар, хто бяздарны выпівоха... Маладзіцы і кабеты ж — звычайна ахвяры хатняга гвалту, маці-адзіночкі, з неўладкаваным асабістым лёсам...

Бадай, адзіны пасіянарны зямны жаночы персанаж, варты ганаровага звання «феміністка», — дзяўчына Вераніка, «уратаваная» звыш, якая не падпарадкоўваецца абставінам, а рашуча і бескампрамісна мяняе свой лёс, змагаецца за магчымасць самарэалізацыі і за сваё каханне. Таму і суперажываеш ёй, бо інтрыга захавана да самага хэпі-энду, прычым гісторыя шчасліва завяршаецца толькі для Веранікі і Лукаша, астатнія ж персанажы, у тым ліку і Ліліт, застаюцца на раздарожжы, пакідаючы чытачу права самому ўявіць іх далейшы лёс.

І ўсё ж падаецца, што, нягледзячы на сатырычнасць і гратэскавасць (асабліва ў першых частках рамана), «Вяртанне Ліліт» — насамрэч надзвычай песімістычны і змрочны твор, бо ў ім адлюстраваны цёмны, інфернальны бок чалавечай душы: усе комплексы, страхі, драмы і няўдачы тут пададзены да вусцішнасці вобразна і красамоўна. Характарыстыка ж «феміністычны раман» у дадзеным выпадку падаецца занадта вузкай і спрошчанай, гэта хутчэй маркетынгавы ход, адказ на модныя павевы. Бо праблемы, якія ўздымае Юлія Шарова ў сваім творы, — універсальныя, аднолькавыя і для жанчын, і для мужчын, актуальныя ва ўсе часы і пры любых палітычных і грамадскіх умовах, а менавіта: свабода асобы, права на самавызначэнне і рэалізацыю сваіх здольнасцей.

Але ж як разарваць замкнёнае кола — вобраз, які высноўвае Шарова, распавядаючы пра кругаварот інкарнацый галоўнай гераіні? Магчыма, адказ нам прапаноўвае сама Ліліт, даючы парадку анёлу: «Калі ўжо неба над гэтым краем занадта цяжкае для тваіх плячэй, то чаму б не стаць проста шчаслівым чалавекам і не пражыць у радасці колькі дзесяткаў гадоў?».

Зрэшты, вырашаць, што рабіць, кожны будзе сам.

Янка ЛАЙКОЎ

Згода цёмнага і светлага

Вельмі радасна, калі прачытаў твор — і на душы ясна. Не ў філасофскім ці ідэйным плане, бо не заўжды ёсць месца адназначнасці. Але сюжэтна, структура, бо тэкст — гісторыя і мае спалучыцца з маленечкіх пазлаў у вялікую мазаіку. Раман Уладзіміра Хількевіча «Затрымацца каля варот раю» («Задержаться у ворот рая») («Чатыры чвэрці», 2018) і ёсць такая мазаіка, якую класці цалкам можна, але даволі цяжка. Аўтар і сам аб гэтым папярэджае: тут трэба сур'эзнасць і ўдумлівасць.

Перад чытачом — раман пра каханне ў навелах. Выбар такой кампазіцыі абумоўлены, хутчэй, самой гісторыяй, што складаецца з успамінаў галоўнай гераіні Васілінкі, якая пражыла сто гадоў і вырастала пяцірач дзяцей. Таму аснова кожнай навелы — значны момант жыцця, якія суправаджаюцца яе сказами, песнямі і казкамі і складваюцца ў гісторыю не толькі адной сям'і, але і цэлай вёскі ля Слуцка. Вядома, такая форма здольна заінтрыгаваць, бо ідэя адметная і цяжкая для ўвасаблення. Апошняе пацверджана самім творам: такое раздзяленне толькі расцягвае сюжэт і блытае ў часе. Месцамі па творы коўзаешся, нібы ў намыленай ваннай, бо паўторы аднаго і таго ж, аднатыпныя роздумы галоўнай гераіні стамляюць і не надаюць тэксту ні дынамікі, ні інтрыгі.

Шмат навел маюць нібыта кіношныя назвы ці назвы эпізодаў серыяла: «Старэйшая дачка» і «Старэйшая дачка. Працяг», «Мышка. Голад-2», хоць існуюць і больш выразныя найменні. У якасці ключавой навелы (кавалачак сюжэта нават увасоблены на вокладцы) гісторыя, калі ўся вёска дазналася пра інтымную сувязь дачкі галоўнай гераіні з жанатым чалавекам і зладзіла самасуд. Менавіта ў гэты момант аўтар раскрывае сваё стаўленне да Васілінкі і жыхароў вёскі, якія, дарэчы, паўсталі сапраўднымі пачварамі ў дачыненні да дзяўчыны і больш-менш нейтральнымі — да мужчыны. Магчыма, першаснасць ідэі гэтай навелы ў тым, што яна выяўляе, як сфарміравалася асоба галоўнай гераіні — моцнай, ваяўнічай, незразумелай для простых людзей. Увогуле, вобраз вызначальны, вакол яго і ствараецца ланцужок падзей. Але цікава: нягледзячы на такія станоўчыя характарыстыкі, Васілінка не ўпісваецца ў архетып звычайнай жанчыны і маці. Гэта хутчэй вобраз дзівачкі.

Калі многія аўтары вызначаюць тэма і іншыя прычыны зла, то ў рамана Уладзіміра Хількевіча яно ўвасабляецца ў вайне. Гераіня адчувае, што вайна зламала яе жыццё. Па сюжэце цяжкасці пачаліся з даносу, з-за якога забралі мужа гераіні — Адама. Яна больш яго не бачыла, усё жыццё спадзявалася, што жывы, чакала, размаўляла з ім у думках і наяве. Але раман пра каханне... Яна прызнаецца сабе, што не ведае,

ці любіла яго па-сапраўднаму. Калі ўяўляла, што застаўся жывы, злавалася: не вярнуўся, пакахаў іншую. Так і выйшла: напрыканцы жыцця Васілінцы прыйшоў ліст...

Увогуле, аўтар, напэўна, хацеў унесці ў твор пачуццё чагосьці незямнога. Часам такое імкненне выклікае ўсмешку. Напрыклад, у адной з частак пісьменнік стварае сюжэт, варты Хічкока: у вёсцы незразумела адкуль з'яўляецца шмат варон, якія жывуць там вельмі працяглы час. З імі амаль беспаспяхова змагаюцца, але нават не згадваецца, як і калі яны знікаюць. У рамана пра каханне такое нагнаццанне падаецца залішнім, выклікае непаразуменне. Як і тое, што скразной ніткай праходзіць ідэя святасці галоўнай гераіні. Да Васілінкі ўзнікае шмат маральных пытанняў. Калі ж паглядзець на твор з іншага ракурсу і пры гэтым звярнуцца да рэальнасці, такіх святых — жанчын неадназначна станоўчых, але з цяжкім лёсам — можна сустрэць нярэдка. Аўтар, магчыма, пажадаў аддаць ім даніну... Аднак, нягледзячы на выбраны час (рэпрэсіі, вайна, пасляваеннае жыццё), ні адна жанчына не апісана з такой любоўю, як галоўная гераіня. Такі відэавочны кантраст застаецца незразумелым.

Увогуле, аўтар зрабіў даволі шмат для характарыстыкі герояў, загадзя папярэджаючы пра збіральнасць вобразаў і прапануючы згадзіцца, што партрэты напісаны з вялікай сімпатый і любоўю. Такім чынам пісьменнік цалкам абяляе сабе перад чытачом, часам укладваючы ў цытаты і дзеянні герояў шмат негатыву. Па-сапраўднаму станоўчых персанажаў атрымалася не так многа. Дарэчы, сярод іх не зусім безнадзейны Сіла Марозаў, на якога Васілінка напісала данос. Дык чым тады яна адрозніваецца ад ворага вёскі, які пісаў даносы на ўсіх, уключаючы і яе мужа Адама?

Нягледзячы на наданне Уладзімірам Хількевічам вялікай увагі незямному, твор даволі рэалістычны. Умовы вясковага жыцця і гістарычныя акалічнасці апісаны дакладна і неаднабока. У той жа час да месца згадана такая з'ява, як мірнае суіснаванне хрысціянскай веры і язычніцкіх перакананняў: Васілінка верыць у магічныя заклянанні і замовы. Нават у духоўным свеце Васілінкі абодва бакі, цёмны і светлы, існуюць у поўнай згодзе. Гэта не выклікала б супярэчнасцяў, калі б не частае запэўніванне чытача ў святасці гераіні, падкрэсленае і ў назве твора.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Аўтар чатырох кніг паэзіі, у мінулым — настаўнік беларускай мовы, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, днямі Міхась Мамонька адзначыў 90-годдзе.

Парою сюды забягае,
Калі душа
Шукае спакою,
Калі душу
Сумота дагрызае.
Ветрык і той
Пастукае ў шыбу,
І я ўстаю,
Пытаю,
Чаго ён жадае?
Пэўна:
Вялікай віхуры,
Што ў полі гуляе,
А можа,
Душу маю чуе,
Хоча
Раны я астудзіць,
Боль суняць,
Што з кожным днём
Усё мацнее.
А душа рвецца
Зірнуць
На святло падзей,
Адчуць ваколле,
Каханне,
Парыў надзей.
Ірвуся
На прастору дзён
Схіліць галаву,
Сэрца

Адаць свету
На поклон.
Стаміцца
І ўпасці на калені.
Усім сваім пакаленнем,
Схіліцца перад зарою,
Як перад Богам,
І ўзняцца
Дыханнем зямлі,
Нябесным святлом.
Разгарнуць крылы,
Крылы спакою,
Узмахнуць імі
На ўсю вышыню неба,
На ўсю даль зямную,
І хоць у старасці
Ахінуць імі,
Як душою,
Свой домік пад гарою,
І за ўсе, усе грахі
Разарваць там
Сваё сэрца на шматкі.
Хай яно
Дасць усходы
Векавой шчырасці
І ўскалосіць
Новы лёс,
Парасткамі вечнасці
Сваіх нябёс.

Жыць!

Не цешыцца
Душа мая.
Не!
Ні дзяньком,
Ні гадком.
Усё кругом
У клопаце
Як можа
За жыццё змагаецца.
За жыццё,
Што Богам дарована,
Адмерана
Усяму жывому,
Як век,
І табе, галубок,
Магутны чалавек.
Не!
Не цешыцца
Душа мая
Ні дарогай сваёй,
Ні сцяжынай чужой.
Усё
Думаю, гадаю,
Як быццам,
Сябе шукаю.
Мне
Вечна
Чагосьці не стае,
Нібы

Таго дыхання,
Што Бог
Усім дае.
Каб хацеў зрабіць
З гушчы дзён
Крок
На прасеку вякоў,
Ступіць,
Як у сваё,
Вялікае, святое,
І суняцца ў цішы,
Дзе ні шуму,
Ні гамонкі,
Скурчыцца пад кустом
Вечнасці
Свае старонкі,
Ды клопат
Не пускае,
І тут
Чагосьці не стае.
А там...
Хтось гукае:
— Жыць!
Жыць трэба,
Чалавек!
Бачыш:
Яблыня цвіце
За клопаты твае
Плады табе
Выспельвае.

Я жыву

З адным акном,
З адным крэслам,
Што служыць сталом —
Мой пакойчык,
Мая старасць,
Мой куточак.
Тут я пішу,
Жыву,
Бывае, са слязою
Выплывае
Мой дзянёчак,
А бывае,
Сонца заглядае,
І блакіт
У куточку святлее,
Нават даль
І тая

Новая тэма.
Збітая кодай тэма.

Часам у думках аддаць планіэт
пад паднос...

Пачынаю сябе пытаць:
«А можа гэта вар'яцтва?
Можа, усё натуральна,
і ты наўпрост
робіш сябе класічна-недатыкальнай?..»
Белья
Белае
Белая... не зіма.
Шкло на талерках сеткай паўзе
да ценяў.

У дзень, калі ёсць святло,
То мяне няма.
Толькі адценні.
Белы. Экран. Ад ценяў.

Рэдкія

У рэдкія дні, як гэты,
Забываеш, што ты планета.
Нават ужо без назвы:
Цішыня праглынае сказы
І ў далонях сціскае сэрца.
Яго грэе.
Ты чуеш?
Б'ецца...

Завіхаецца ў белых пальцах.
Цішыня не выносіць танцаў:
Разаб'е і пускае ў ветры —
Навучае ствараць планеты.

Аголены розум. Сказы трасе нервова,
Калі б не казалі «паэт», то, напэўна,
хвароба —
Аркуш катуе асадкай і словамі з літар.
Новы радок наркаманіі — створаны ідал.
Скажаш, не ведаў?
Проста не верыў праўдзе.
Новыя рысачкі —
Масць на казырнай карце.
Рукі Ван Гога зноўку нямеюць швамі,
Калі іх шываеш літарамі, радкамі.

Восень

Восень колеру псіхлякарняў
Мерна гвалціць парэшткі лета.
Сонца з рэдкіх,
Хто прагне неба
Ручным сабакам каля калена.
Былая тэма:
У кардоннай скрыні
Ляжаць счарнелыя дрэвы траўня,
Бо іх трымалі для тлумачэння
Свайго вясновага існавання.

Дым ліпне да абутку
Ад смутку,
Як сонца, што гасцюе на вокнах.
Аблокі пасяліліся ў студні
І неба не адмыеш з далоняў.
Рукамі перахопіш паветра —
Туманныя каўнер і заплечнік.
Дым ліпне да абутку, як нерат,
Што цягне кожны дзень у невылечнасць.

Крумкачы

Крумкача можна ўзяць за горла,
Сябе — за шыю,
Каб наўпрост зразумець лады
для апошняй песні.
Той, дзе словы нямой краўчыхай
без нітак шывыты
І раскладзеныя прыступкамі
шэрых лесвіц.
Дзе блукае жаданне ўзвесці курок
на бездань,
Каб прастрэліць чарот счарнелых
ад песень птушак.
Крумкача можна ўзяць за горла
І спевы звесці.
Толькі хор не суняць з адпушчаных
у неба душаў.

Чуеш, паветра,
Нешта праходзіць скрозь?
Новы акорд на рэбрах...
Столькі разоў у хвіліну,
Што ўнутраны метраном
пераломіць вось
Прыкладна ў цэнтры песні,
Недзе на цэнтры рытму.
Можа, цяпер без музыкі?
А наўпрост
Выцягнуць рукі ўздоўж нежывога цела.
Чуеш, паветра,
Нешта праходзіць скрозь?

Рэчка Можа

Песня

Рэчка Можа гуллівая.
Жвір зярністы на дне.
Прыгажосцю санлівава
Ты чаруеш мяне.
Пад вярбой і ракітамі,
Як дыван, муражок.
Рэчка змейкаю блытае,
Шчыра поіць лужок.
На гарлачыках тонкая
Пазалота ляжыць.
Каня прагна, звонкая
Просіць смажліва: «Піць!»
Вабіць дол медуніцамі.
Дождж імжыць пакрысе.

Пахне з гаю суніцамі,
Бусел коней пасе.
Старану тую дзіўную,
Дзе даўно не жыву,
Назваю Радзімаю,
Самай любай заву.
Там дзяцінства імклівае
Праляцела як дым,
Рэчка Можа гуллівая
Вечна ў сэрцы маім.

Айчыну не нам выбіраць

Песня

Мне голад і здаба з мякіны
Знаёмы з дзяцінства былі.

Ад лапця і дымнай лучыны
Яны мяне ў свет павялі.
Пабачыў, паверце, нямала,
Як людзі жывуць спакваля.
Ды толькі чужой мне не стала
Радзімая наша зямля.
У час залаты і пакутны
Айчыну не нам выбіраць.
У ціхі засмучаны кут свой
Прыйду я, сябры, наміраць.
І там, ад сталіцы далёка,
У звонкім лясістым краю,
Пра Крупскі абшар сінявокі
Апошняю песню спяю.
І хай мая песня жывая
Раскажа аб продках усё,
Якія ў зямлі спачываюць,
Бо ёй прывяцілі жыццё.

ГОЛАС

Апавяданне

Удзверы майго кабінета нечакана пастукалі — далікатна, нават неяк загадкава, шматзначна. Я не памыліўся. Да мяне завіталі тры жанчыны. Адна з іх — вядомая эстрадная спявачка Надзея Б. Дзве астатнія зусім незнаёмыя: маладая, рэдкай прыгажосці высокая бландзінка і пажылая інтэлігентная жанчына з добрымі, амаль васільковымі, вачыма. Як выветлілася пасля, гэта была маці маладой прыгажуні. Прыгажосць дачкі — абаяльная, цёплая, шчырая, адухоўленая — неяк адразу ўсхвалявала, хоць я і трымаўся спакойна і дзелавіта. З першага ж імгнення сонечны погляд яе зеленаватых вачэй ускалхнуў сэрца даверлівай пяшчотай і цнатлівай святлістасцю.

Спачатку да мяне звярнулася эстрадная спявачка, якую я ведаў толькі па канцэртах. Надзея Б. выглядала зусім іначай, чым на сцэне, таму я пільна ўзіраўся ў яе, нібы шукаючы падабенства са сцэнічным вобразам. Спявачка цёпла ўсміхнулася і павяла размову аб правядзенні творчай вечарыны, прысвечанай памяці Алены П. Я паабяцаў арганізаваць вялікую залу, сказаць уступнае слова.

Я слухаў Надзею, але час ад часу пазіраў на незвычайную бландзінку. На душы было радасна, узнісла, святочна ад яе прысутнасці, нібыта я сустрэў доўгачаканага і дарагога чалавека. Яе вялізныя святліста-зеленаватыя вочы выпраменьвалі столькі замілаванасці і чысціні, што асвятлялі не толькі маю засамочаную душу, але, здавалася, і ўвесь вялікі кабінет. Не выдаючы сваёй сімпатыі, я ўважліва слухаў Надзею. І раптам прыгажуня загаварыла... О, які недакладны гэты мой дзеяслоў «загаварыла»! Не, яна чаравала, гіпнатызавала мілагучным, шаўковым, ласкавым голасам. Божа, што за дзіва! Якое прыемнае, цёплае гучанне! Такое таямніча-хвалюючае, цнотнае! І, падалося, знаёмае! Адкуль?! Дзе і калі я чуў яго?! Ён выплываў з памяці незабыўна-неверагодным, салодкім сном. Чым гэты голас так усхваляваў, абудзіў патаемнае пачуццё замілаванасці, утрапёнасці? Нібы маланкай, з юнацкай далечыні мяне працяў такі ж дзівосны голас. Няўжо? Праз столькі гадоў? Неверагодна! Прыгажуня бландзінка нават намнога маладзейшая за тую, каму мог належаць той незабыўны голас! Але гэта ён, я пазнаў, успомніў яго!..

Удалёкім мінулым, калі вучыўся ў дзясятым класе, я захварэў на запаленне легкіх. Дома, у глухой вёсцы, мяне лячылі народнымі сродкамі бацькі, да доктара не вазілі. Няладнае з лёгкімі заўважылі неўзабаве на дапрызыўнай медыцынскай камісіі ў раённай бальніцы. Далі накіраванне ў санаторый, дзе за тры месяцы «ўшпілілі» каля сотні ўколаў ды прымусілі выпіць удвая больш таблетак. У санаторыі лячыліся хлопцы і дзяўчаты з розных куткоў Беларусі.

Памятаю, перад Калядамі дзяўчаты задумалі варажыць: купілі свечкі, каву, люстэркі. А нас, хлопцаў, да іх у пакой папрасілі не заходзіць, не перашкаджаць. Я ж вазьмі ды і запытайся: а як бы мне паваражыць? Тыя і падказалі ціхутка, без сведкаў, як гэта зрабіць. На малой радзіме ў роднай школе ў мяне была аднакласніца: вельмі прыгожая дзяўчына, якая мне моцна падабалася. Вось мне і карцела паваражыць, ці складзецца ў нас у будучыні ўзаемнае каханне. Тым больш што яна заўсёды пісала мне некалькі прыемных слоўцаў у калектыўных

лістах ад маіх аднакласнікаў. Гэтыя лісты, дарэчы, вельмі дапамагалі мне маральна не засамоціцца, не закіснуць, не разгубіцца далёка ад дому.

Але нічога з гэтай дзяўчынай у мяне пасля не склалася. Яна ўпадабала больш зухаватага і знаходлівага ў сардэчных справах іншага аднакласніка. А пасля выйшла замуж... Толькі праз сорак два гады на сустрэчы ў роднай школе я прызнаўся ёй у сваіх юнацкіх пачуццях. На што яна прамовіла з дакорам: «Чаму ж своечасова не сказаў!..»

Атам, у санаторнай палаце, як і патрабавалі ўмовы варажбы, я адчыніў фортку, лёг у ложка і пачаў чакаць дванаццаці гадзін ночы. Хваляваўся, каб сябры па палаце не загаварылі са мной, а хутчэй выключылі святло і палеглі спаць. Якраз так і атрымалася: хлопцы-аднапалатнікі сцішыліся. Апоўначы я ўзяў падрыхтаваныя шкарпэткі, адну нацягнуў на левую нагу, а другую паклаў побач з правай. Накрыўся коўдрай і прашаптаў магільныя словы: «З кім мне век векаваць, прыйдзі другую шкарпэтку надзяваць». Заплюшчыў вочы і затоіўся, услухоўваючыся ў хлапечыя сапенне ды пошум ветру за адчыненай форткой. Мой ложка знаходзіўся якраз каля акна. Аднаго баяўся: каб нікому з сяброў не закарцела разбудзіць мяне і гэтым парушыць таемства варажбы. Так і заснуў...

Прачнуўся сярод ночы. Штосьці разбудзіла мяне. Добра памятаю, што ляжаў, прачнуўшыся, на правым баку, спінай да акна з адчыненай форткой. Побач, на суседнім ложку, смачна пасопваў мой добры санаторны сябра Віця з Брэстчыны. Бачыў яго кучаравую швалюру і сонны твар. Помню, што прачнуўся я ад нейкага ціхуткага трымцення ў паветры. Настроіўся ўвесь, баючыся нават удыхнуць. І раптам чую голас: прыемны, цёплы, зычлівы, які так і ахінаў сэрца, улагоджваў слых. Яскрава данеслася: «Добры дзень, я прыйшла...» Гэта быў

незвычайны, мілагучны, чулівы голас, які я не мог зблытаць ні з чым іншым. Адначасова падалося, што коўдра ля ног зварухнулася і нечыя ласкавыя рукі нацягваюць шкарпэтку на маю правую нагу... О, якія гэта былі пяшчотныя рукі! Якой асалодай працяла мяне! Але неверагодны страх разбіваў гэтае дзівоснае пачуццё...

Можаце ўявіць мой стан. Я ляжаў здранцвелы. Апанаваў жах. Спачатку хацеў закрычаць, але голасу не было, язык знерухомеў, я знямеў. Левае вока, якім я пазіраў у начным змроку на сябра Віцю, здавалася, ашклянела. Нават не змог заплюшчыць яго, каб не выдаць сябе, што не сплю. Затым узнікла раптоўнае жаданне скокнуць да сябра на суседні ложка, ухапіцца за яго. Уяўляю, што адбылося б у пакоі, калі б мне гэта ўдалося! Аднак не змог нават зварухнуцца, ляжаў, скуты начным жахам. Амаль не дыхаў, адчуваючы прысутнасць нечага звышіснага, таямнічага, незямнога...

Праз некалькі хвілін усё скончылася, напружанне спала, і я праваліўся ў моцны сон.

Прачнуўшыся раніцай, адкінуў коўдру — абедзве шкарпэткі былі на маіх нагах. А ўвусну гучаў, ахутваў мілотай задушэўны, пяшчотны голас — прыемны, мяккі, цёплы, артыстычны: «...Я прыйшла...». Пачуццё палёгкі хутка змянілася шкадаваннем: як гэта я не пабачыў дзівосную ўладальніцу чароўнага голасу?... Хто яна? Якая яна?..

Што гэта было? Нікому не насмеліўся распавесці пра начное здарэнне. Ніхто з сяброў па палаце ні ў той дзень, ні пасля нічога пра гэта не сказаў. Значыць, яны не мелі ніякага дачынення, не іх жарты? Ды і голас... які быў голас! Дзявочы, пяшчотлівы, далікатны — такі не падрабіш! Цэлы дзень не знаходзіў сабе месца: адусялю мне мроілася неверагоднае, хвалюючае: «Я прыйшла...»

Многія гады гэты дзівосны голас помніўся і мроіўся. Сілкаваў мяне, усяляў надзею і веру. Усё жыццё чакаў і шукаў

яго. Прыслухоўваўся да дзявочых галасоў, некалькі разоў падавалася, што чую яго, але толькі на пэўны час. Няўлоўны, містычны, ён усё не сустракаўся...

...І вось у сваім кабінце я, амаль знерухомелы, слухаю гэты неверагодны, такі родны мне голас! Нотка ў нотку, прыгожы, чулівы, цнатлівы голас з майго далёкага юнацкага ўтраплення... Глядзеў, знікавелы, збянтэжаны, зачараваны на дзівосную бландзінку, якая гаварыла пра паэзію Алены П., пра тое, што яна варта вечара памяці, а мне чулася тое, далёкае: «Я прыйшла... Я прыйшла...» У кабінце гучаў голас маёй мары, голас маёй тайны, голас майго няспраўджанага лёсу... Я не ведаў, што рабіць, як рэагаваць, што казаць. Я быў у палоне, такім жаданым палоне характава, мілоты, зачаравання...

Мы размаўлялі ўсе ўчатырох, ніякіх праблем з арганізацыяй вечара памяці Алены П. не было, але перамовы працягваліся. Я слухаў і чуў толькі адзін голас, і ён адгукваўся ў маёй прытомнай душы неспадзявана адноўленай радасцю, магчымым, але няспраўджаным шчасцем, салодкім болем і кволай надзеяй: магчыма, яшчэ не позна...

Вечар памяці Алены П. адбыўся ў вялікай зале Дома літаратара. Я прыняў удзел таксама. Сядзеў у першым шэрагу і не зводзіў вачэй з прыгожай бландзінкі, якая так хораша вяла гэты вечар, чытала вершы, зачароўваючы ўсю залу сваім непаўторным голасам, вабнай паставай, мілым прыгожым тварам. Прыгажосць, глыбокая, аб'ёмная, сыходзіла з яе душы, пералівалася, квітнела ў яе голасе...

Ні ў кабінце, ні пасля паэтычнага вечара я так і не наважыўся адкрыцца. Ды і дзеля чаго? Прыгажуні з такім дзівосным голасам заўсёды шчаслівыя. Тым больш на яе правай руцэ я заўважыў залаты заручальны пярсцёнак... Няхай мая юнацкая тайна так і застаецца сном, мрояй. Неверагоднай прыдумкай маёй галавы...

«КІДАЮ СЭРЦА ПАД КАЛЯСНІЦУ ПАЭЗІІ»

Паэзія Украіны — глыбокая і неабсяжная, асабліва сучасная. Яна бярэ свой пачатак ад шматграннай асобы знанага пісьменніка Івана Франка, чый велізарны ўнёсак узбагаціў культуру і літаратуру не толькі ўкраінскую, але і сусветную. Лірыка Наталлі Дзіціняк і Аляксандра Букацюка, прадстаўленая на старонках выдання невыпадкова, бо аўтары яе — івана-франкоўцы, жыхары горада, названага ў гонар выбітнага творцы.

Аляксандр БУКАЦЮК

беспрацоўнае сэрца
на біржы незанятасці
мазі ў лепшым выпадку на палову
ды ўсё ж нярэдка і не густа —
з самаабмежаванымі магчымасцямі
прыкаваная да есці — спаць — піць —
а хто працуе — есць
ся(а)бе

тыя адзінкі пераварочваюць свет
ну прынамсі хоць з боку на бок
ды свет і тыя хто ад свету
заўважаюць гэта пасля смерці таго
у каго сэрца і мозг працавалі за ўсіх...

слова маё разгружае вагоны паэзіі
пакуль гені(та)яльняныя словы гені(сна)
нястомна адпачываюць

:рукі венеры:

венеры прышылі рукі і
(не сцяшайцеся хваліць
доблеСНУю медыцыну)
стала яна звыЧАЙнаю жанЧЫНай

давлялася тыМІ Рукамі
варыць
праць
тры куТЫ ТРЫМаць
але й але але
але й (оп) — абДЫМаць

мова — дарожны рух
стаю на астраўку (не)бяспекі-маўчання
і кідаю сэрца
пад калясніцу паэзіі

паэзія — найцяжэйшы від спорту
наспрабуйце дацяць да фіНІШУ
яшчэ да стАрту
калі не можаш адарваць позірку
ад бязгучнага пачутага
або ўзняць фарбы над палатном
ці аддзяліць музыку ад нот
а скокнуць з шастом пярэ вышэй сваёй
што неад'емна ад тулава
прынамсі да сустрэчы з кат:ам...

яна — нібы ўсе віды спорту ў адным —
твае парпарнаскія гульні

а яшчэ
паэзія — баявое мастацтва міру

:Калі:

калі я — шах:мат:на:я фіг:ура
у вашых рук:ах
то вы будзеце хадзіць мною
куды я напішу

:Жанчыне, якая выйшла
замуж за паэта:

у Кіеве ёсць прытулак для кніг
там у ім жыве жанчына
якая свае крылы аддае іншым
абы ляталі

ёй жа досыць аднаго пёрка і
каб узляцець у журботнае неба слова

гэта яна аддала мне некалькі кніг-сірот
з сэрца ў сэрца

адны я перадаў на ўсынаўленне
іншыя ўсынавіў сам
хоць нават не пакліканы
бо іду не чакаючы а:саблі:вага
запрашэння
бо будучыня не трывае спазнення

мы с:уст:рэнемся проста зараз
і я распавяду гэтай з:орда:й будучыні
сваю вершажыціёвую гісторыю

:А палове без цябе:

гадзіна ў гадзіны пытае:
колькі мяне

і адказвае: а палове без яе

не цыферблатны
не пясочны
сонечны
я
цік-такаю і цік-нікаю
Б:УК:раінскаю

Наталля ДЗІЦІНЯК

Анатацыя да паэмы. Акварэль і
ледзь-ледзь авал.
На мальберце чыясь інтымнасць,
незавершаная журба.
Святла стужка, далей — прастора.
Амаль знойдзены ідэал.
На падлозе трыміць пярэнка.
Спіць натхненне каля акна.

На паперы расцёрты слёзы. Ды на твары
наўрад ці сум.

Сярод сотні забытых вершаў
нерыфмовае пачуццё.
Адчыняецца маё сэрца. Колькі цалкам
далёкіх дум.

Калі можна было б, я, мабыць,
тут замкнула б сваё жыццё.

Бо няма да чаго прыткнуцца.
У бясконцасці гэтай вечнай.

Колькі кнігі і адно натхненне. І крывых
люстэркаў няма.
Фразы лішнія, лішнія рухі непатрэбны
і недарэчны.

На паперы зусім няцяжка закахацца
у ідэал.

У акно зазірае вечар. (Ён з усмешлівымі
вачыма).

Ды суцэльная шэрая пляма абвівае
бязмоўны свет.

На мальберце чыясь інтымнасць.
А натхненне ўжо за дзвярыма.

Адчыняецца маё сэрца. Я чакала гэтак
ляцець.

Горад на гарызонце і чужыя будынкі.
Дома чакае кава, цёплы ложак і лыжкі.
Целу майму зараз ні да якіх прыпынкаў,
І не ўспрымае розум новыя кніжкі.

Стомы не адчуваю, яна мяне не хоча.
Гукі паснулі ў цёплых ад святла
падаконнях.

Толькі чамусь стаміліся думкі мае і вочы.
І ноч зусім не халодная. Падобная
на ўлонне.

Што ж я шукаю ў месцы, якое ў сне
застыла?

Збегчы хачу ад дня? Ці ад самой сябе
трэба?

Мабыць, удзень зусім сумна, і я нават
забыла,

Як выглядаюць зоркі начнога неба.

Без свету, без сонца, без неба...
Без думак, без слоў, без надзей...
Без слёз, без крыві, без патрэбы
Стварыць хтось аповесць хацеў.

Без меж, без прасторы, без краю...
Без болю, без смутку, без мук...
Без некла, без Суду, без Раю,
Каб і не чуваць сэрца стук.

Без лесу, без гаю, без мора...
Без смеху, без бляску вачэй...
Без лішніх турбот і без гора
Хтось жыць назаўжды захацеў.

Тэлефон маўчыць.
Слоў і сноў не мае.
Калідор пусты.
Дзверы на замку.
Вочы не прамыць.
Чай не сагравае.
Як мне палічыць,
Словы ўсе ў званку?

На падаконні плача восень-кацяня.
То на старой гітары боль зачэпіў
струну.

Мары не здзейсніліся (і ў тым мая віна):
Не «дасягну, бо хачу» — «хачу,
бо дасягну».

Сонны тралейбус вязе па аднолькавых
днях.

(Да вар'яцтва так розум можа дайсці).
У закамарках сэрца звыкла схавана страх
І застануся з табою — не рашуся пайсці.

Пераклад з украінскай мовы
Міколы АДАМА

Далёкія адлегласці — блізкія літаратуры

Кожная нацыянальная літаратура пазнае свет праз душу свайго народа, яго характар, ментальны склад. І пісьменнікі, найлепшыя носьбіты і выказнікі народнага духу, цікавыя не толькі свайму чытачу. Не можа не хваляваць добры твор геаграфічна далёкага ад нас мастака слова, бо ён адкрывае мала знаную, а то і зусім не знаную краіну, яе разнастайныя каштоўнасці. Стварае для нас своеасаблівы мост, па якім можна рухацца ў адпаведным напрамку. І ўжо зусім добра, калі ствараецца яшчэ і сустрэчны рух — узаемныя сувязі літаратур і народаў.

У Беларусі такія сувязі даўно дзейнічаюць, і яны няблага вывучаны. Асабліва гэта датычыць кантактаў з літаратурамі народаў-суседзяў — рускай, украінскай, польскай, літоўскай. Шмат зрабіў на гэтай дзялянцы Максім Багдановіч. З сучасных аўтараў — Міхась Ларчанка, Адам Мальдзіс, Вячаслаў Рагойша, Таццяна Кабржыцкая, Навум Перкін, Уладзімір Казбярук, Сцяпан Александровіч, Анатоль Верабей, Генадзь Кісялёў, Эла Мартынава, Валянціна Гапава, Цімафей Ліякумовіч. І вось кніга пра беларуска-туркменскае літаратурнае ўзаемадзеянне Алеся Карлюкевіча «Літаратурнае пабрацімства. Беларусь — Туркменістан: сустрэчы, знаёмствы, адкрыцці» (Мінск, 2016), паўторна выдадзеная ў перакладзе на рускую мову выдавецкім домам «Звязда» ў 2018 годзе.

Туркменскія сцэжкі пралеглі праз маладосць Алеся Карлюкевіча, журналіста, краязнаўца, пісьменніка. І ён не мог не вярнуцца туды, на сустрэчы з калегамі па пярэ. Давялося многае аднаўляць у памяці. Але кніга гэтая менш за ўсё мемуарная. Аўтар правёў вялікую пошукавую работу і адкрыў мноства старонак культурнага жыцця Туркменістана, у якое ўключаліся на нядоўгі, а часам і працяглы час беларускія пісьменнікі, журналісты, людзі іншых прафесій. Асабліва плённа па-

працавалі на туркменскай ніве Васіль Ткачоў, Браніслаў Спрычан, Мікалай Кулінковіч, Леанід Чыгрын, Міхась Карпенка, Янка Сіпакоў, Мікола Чарняўскі, Казімір Камейша. Аўтар уважліва вывучыў туркменскія аспекты іх творчай дзейнасці і паказаў, наколькі яны важныя ў іх лёсе, у сістэме беларуска-туркменскага духоўнага ўзаемадзеяння. Ды і самі пісьменнікі і іх туркменскія калегі гэта прызнаюць. Руская паэтка Любоў Турбіна, якая ў 60—80-я гады жыла ў Мінску, нарадзілася ў Ашхабадзе. Не раз пасля бывала як паэтка Беларусі на туркменскай зямлі. Пра гэта яна напісала ўспамін-эсэ (відаць, па заказе аўтара). Маналог хвалюе паэтычнай пранікнёнасцю апаведу і добра мацуе кантэкст кнігі, напісанай з любоўю да Туркменістана і яго творчай эліты. Няма тут і вершаваных тэкстаў, якія сваёй лірычнай спавадальнасцю, гумарам, а то і высокім словам прызнання ў салідарнасці працуюць на згаданы кантэкст.

Натуральна, што ў кнізе шмат месца займаюць туркменскія пісьменнікі, журналісты, мастакі. Многіх з іх аўтар ведаў асабіста. Разглядаюцца іх лёсы і творчыя справы, іх разнастайныя кантакты з Беларуссю. Асабліва красамоўнымі бацаца тут пераклады. Як знакавыя ў гісторыі беларуска-туркменскіх адносін ацэньваюцца кнігі перакладаў на беларускую мову (выйшлі ў 1983 і 2014 гадах) класіка туркменскай літаратуры, паэта сусветнага значэння Махтумкулі. Сучасныя пісьменнікі паказваюцца зблізка, як непасрэдныя творцы літаратурнага пабрацімства. Фіксуюцца шматлікія паездкі, сустрэчы, выдадзеныя кнігі. Карысныя тут і статыстычныя звесткі.

Фармальна адметнасць кнігі Алеся Карлюкевіча ў тым, што ў ёй не выдзяляюцца асобныя раздзелы. Аўтар, які сам спрычыніўся да апісаных падзей, вядзе чытача за сабой, стараючыся ахапіць паболей фактаў, бо ўсе яны цікавыя і значныя. Вытрымліваецца храналагічны прынцып падачы матэрыялу, які дазваляе няспешна

разгортваць шырокую панараму літаратурнага ўзаемадзеяння. Яго пачаткі звязваюцца ў кнізе з постаццю Аляксандра Ходзькі, усходазнаўца і славіста з Мядзельшчыны, які ў XIX стагоддзі знаёміў еўрапейскага чытача з туркменскім фальклорам і паэзіяй Махтумкулі. Многа зрабіў па вывучэнні Туркменістана ў XX стагоддзі выдатны мовазнавец-цюрколаг Аляксандр Пацалуеўскі. А Карлюкевіч піша: «З усіх беларусаў фігура Пацалуеўскага для Туркменістана — маштабу самага буйнага». Ён працаваў у Ашхабадскім педінстытуце і выдаў цэлую серыю даследаванняў, падручнікаў па туркменскай мове. Загінуў у Ашхабадзе падчас землетрусу 1948 года. А. Карлюкевіч слухна ў цэлым выказвае шкадаванне, што А. Пацалуеўскі ў нас не вывучаны, абдызены ў беларускіх энцыклапедыях. Тут дзеля ўдакладнення трэба згадаць змястоўную працу (на рускай мове) Ігара Захаранкі з БДУ «Вывучэнне Усходу народжэнцамі Беларусі» (Мінск, 2006), у якой А. Пацалуеўскаму адведзены асобны раздзел.

Кніга «Літаратурнае пабрацімства» ўпісвае новую старонку не толькі ў вывучэнне літаратурных сувязяў — яна дапамагае лепш пазнаць Туркменістан, яго народ і культуру.

Аляксей ПЯТКЕВІЧ

Інавацыйная гатоўнасць

Чым абумоўлена радыкальнае пераасэнсаванне стратэгіі кніжніцы?

У мінулым выпуску «Бібліятэчнага сшытка» мы звярнуліся да маштабнай тэмы трансфармацыі кніжніцы і ролі бібліятэкара на сучасным этапе. Укараненне інавацыйнага падыходу да змен у прафесійным асяродку, патрабуе адаптацыі. Ці ўсе да гэтага гатовы? Ці не адчуваюць бібліятэкары боязі і няўпэўненасці перад лавінай перамен? Гэта непазбежна парушае заведзены парадак, метады, звычайныя ўмовы працы...

Амерыканскі сацыёлаг Эверэт Роджэрс прыйшоў да высновы, што працэс прымання новага павінен прайсці шэсць стадыяў: увага, цікавасць, ацэнка, праверка, прыманне, падтрыманне. Такім чынам, у залежнасці ад стаўлення да новаўвядзенняў сацыёлаг вылучае *інаватараў* (лёгка успрымаюць ідэі; такіх 2,5%), *ранніх адаптараў* (лідары, якія, палічыўшы навінку карыснай, пераконваюць паспрабаваць яе іншым; такіх 13,5%), *раннюю меншасць* (прымаюць новае паступова; 34%), *познюю большасць* (скептыкі, якія вырашаюцца пасля большасці, 34%), *позніх адаптараў* (кансерватары, якія ставяцца да новага з падазронасцю; іх 16%). Ці не таму новаўвядзенні часта сустракаюць неадназначна, часам з супраціўленнем? Эксперты лічаць, што складанасць і супярэчнасць, звязаных з неабходнасцю трансфармацыі свядомасці бібліятэчнага работніка пры ўкараненні новага, можна пазбегнуць, калі праводзіць з персаналам арганізацыйна-падрыхтоўчыя работы, матываваць, аказваць прафесійна-псіхалагічную падтрымку, фарміраваць пазітыўныя ўстаноўкі. Гэта будзе садзейнічаць лепшаму разуменню перспектывы кніжніцы пры ўкараненні новаўвядзенняў.

Сёння пашыраецца дыяпазон бібліятэк: сціраюцца чытацкія і прасторавыя бар'еры. Калі раней бібліятэкар мог лічыць сябе асветнікам, то сёння ён больш навігатар? Але разам з імгненным атрыманнем інфармацыі адна з найважнейшых вартасцяў кніжніцы сёння — атмасфера — менавіта яна вабіць адданых чытачоў, у тым ліку і тых, хто ведае смак чытання ўдумлівага, хто ўспрымае чытанне як духоўны акт. Ці не ў сценах бібліятэкі адбываецца гэты сакральны таемны працэс? Тым больш сёння бібліятэчны асяродак становіцца больш камфортным, абсталяваным. Вось чаму сюды цягне.

Але навідавоку новыя грані ўзаемаадносін бібліятэкара і карыстальніка: віртуальнае абслугоўванне, якое дае свабодны доступ да фондаў, розныя актуальныя сэрвісы, лічбавыя

тэхналогіі, якія прадстаўляюць бібліятэчны фонд на розных носбітах інфармацыі. Бібліятэка эвалюцыянуе. Гэтая тэма не перастае хваляваць спецыялістаў. Так, Цэнтральная бібліятэка імя Янкі Купалы Мінска, якая

сёлета адзначыць 70-гадовы юбілей (заснавана 29 ліпеня 1949 г.), не першы год ладзіць канферэнцыю «Бібліятэка. Больш чым заўсёды». Каб абмеркаваць праблемы і падзяліцца досведам, сюды з'язджаюцца апантаныя калегі не толькі з Беларусі, але і з-за мяжы. Так, Дзідра Шміта, дырэктар Рыжскай цэнтральнай бібліятэкі, лічыць, што для кніжніцы цяпер у першую чаргу патрэбны добра навучаны, матываваны персанал, які ўдасканальваецца бесперапынна. Неабходны таксама носбіты інфармацыі ўсіх відаў, сучасныя інтэграваныя памяшканні. Вялікая бібліятэка можа размяшчацца адна, а маленькая павінна быць часткай чагосьці вялікага. Актыўна ідуць па шляху развіцця літоўскія калегі. Дырэктар цэнтральнай гарадской бібліятэкі Вільнюса Гражэнэ Рыма пацвердзіла, што яны першыя ў Літве стварылі віртуальную рэальнасць па творах літоўскіх аўтараў, пачалі выдаваць электронныя рыдарты на дом. Цікавы досвед — «Востраў шчырасці» — першы ў свеце віртуальны праект па бібліятэрапіі. А для школьнікаў тут арганізуюць майстэрні 3D-мадэлявання.

Такім чынам, фарміраванне інавацыйнай свядомасці адбываецца непасрэдна ў працэсе рэалізацыі новаўвядзенняў.

Наталля СВЯТЛОВА

Віртуальная рэальнасць у бібліятэцы г. Вільнюса.

Абсягі трансфармацыі

Па апошніх звестках, агульная колькасць бібліятэк сістэмы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь складае 2686 (па стане на 01.12.2018 на аснове базы даных «Бібліятэкі Рэспублікі Беларусь і замежных краін»), з іх публічных — 2574 (па стане на 01.07.2018 на аснове дзяржаўнай інфармацыйнай сістэмы «Інтэгрваны банк даных устаноў культуры»).

Школьных бібліятэк на 1 снежня 2018 — 2578. На падставе аперацыйных звестак, якія паступілі ў Нацыянальную бібліятэку Беларусь, засведчана: на 01.12.2018 у краіне дзейнічае 105 бібліёбусаў, якія абслугоўваюць 3505 населеных пунктаў.

Агульная колькасць бібліятэчных кадраў сукупнай сеткі бібліятэк рэспублікі складае, згодна з экспертнымі ацэнкамі, 12 тыс. чалавек, у тым ліку 5030 — супрацоўнікі публічных бібліятэк. Сярэдні ўзрост супрацоўнікаў публічных бібліятэк — у межах 40—49 гадоў. Большая палова з іх (53%) маюць вышэйшую адукацыю; 47% — сярэдняю спецыяльную; астатнія — прафесійна-тэхнічную або агульную сярэдняю.

На 01.07.2018 82% публічных бібліятэк Рэспублікі Беларусь аснашчаны камп'ютарнай тэхнікай. Агульны парк машын складае 8385 адзінак. 75% публічных бібліятэк маюць доступ да глабальнай сеткі інтэрнэт.

Колькасць штатных адзінак на 01.07.2018 складае 10263,67, спісачная колькасць усіх супрацоўнікаў публічных бібліятэк рэспублікі — 9994, у тым ліку бібліятэкараў — 6828,8 і 6478 адпаведна.

Прыведзеныя звесткі ўтрымліваюць паказчыкі дзейнасці НББ.

Мелодыяй сардэчных пачуццяў

Днямі ў Брылёўскай сельскай бібліятэцы Магілёўскага раёна адбылася літаратурна-музычная імпрэза «Беларускай душы матыў», прысвечаная 60-гадоваму юбілею вядомага беларускага паэта Міколы Шабоўіча.

Прысутныя даведліся аб жыцці і творчасці юбіляра, які спалучае ў сваёй асобе паэта, перакладчыка, навукоўца і педагога. Мікола Шабоўіч сёння па праве лічыцца найбольш цікавым паэтам-лірыкам, які можа простымі і яснымі словамі выказаць самыя глыбокія і самыя тонкія адценні ўзнёслых сардэчных пачуццяў.

На падрыхтаванай кніжнай выстаўцы пачэснае месца занялі кнігі з аўтаграфамі Міколы Шабоўіча.

У выкананні чытачоў бібліятэкі Аліны Куляшовай, Вікторыі Крэсвай, Аліны Кавалёвай і Валерыі Мураўёвай прагучалі вершы спадара Міколы.

Дырэктар Брылёўскага сельскага Дома культуры Мікола Яцкоў раскажаў аб сяброўстве з Міколам Віктаравічам, на вершы якога ён напісаў амаль трыццаць песень. Прысутныя мелі магчымасць пачуць песні ў аўтарскім выкананні. Мікола Яцкоў прапанаваў неспадзявана патэлефанаваць Міколу Шабоўічу — і праз паўхвіліны пачуўся голас паэта, які падзякаваў за віншаванні з юбілеем, пажадаў усім прысутным шанаваць родную мілагучную беларускую мову і працягнуць свой новы лірычны верш, які быў сустрэты ўдзячнымі апладысмантамі.

Юлія ЯЦКОВА,
бібліятэкар Брылёўскай сельскай бібліятэкі

КАЛІ НАТХНЯЕ КОНКУРС

Штогод павялічваецца паток інфармацыі, узмацняецца роля бібліятэк. Таму адзін з асноўных іх складнікаў — бібліяграфічнае інфармаванне, давадзенае да карыстальнікаў інфармацыі ў адпаведнасці з іх запытамі або патрэбамі.

Актуальная і жывая форма рэкамендацыйнай бібліяграфіі — бібліятрансформер. Гэта максімальна поўная фактаграфічная і бібліяграфічная інфармацыя аб аб'екце бібліяграфавання, на аснове якой ствараюцца іншыя формы бібліяграфічных дапаможнікаў. Часткі трансформера называюцца модулямі. Гэта форма новая, у складзе бібліятэчных тэрмінаў азначана не так даўно і дае неабмежаваны прастор для дзейнасці. Яе можна рэалізоўваць цалкам альбо толькі асобнымі модулі, ёсць магчымасць ствараць на яе аснове ўласную інфармацыйна-бібліяграфічную прадукцыю.

Аддзелам бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай бібліятэкі дэталёва была распрацавана сістэма, з дапамогай якой з'явілася магчымасць выкарыстання новай формы работы для папулярнага нацыянальнай літаратуры, лепшых твораў беларускай класікі. Для бібліятэчных работнікаў быў праведзены семінар-практыкум «Сябруем з бібліяграфіяй», адной з тэм якога і была арганізацыя новых форм работы ў бібліятэцы — стварэнне бібліятрансформера. Абапіраючыся на вопыт расійскіх калег па стварэнні бібліятрансформераў па творчасці рускіх літаратараў, мы стварылі бібліятрансформеры да 100-годдзя з дня нараджэння Пімена Панчанкі і Янкі Брыля, да Гола малой радзімы... Бібліятэчныя работнікі навучыліся, як прадставіць бібліятрансформер, каб больш поўна раскрыць тэму, напавяняючы разнастайнымі модулямі — электроннай прэзентацыяй, буктэрэйлерам і віртуальнай выстаўкай, відэаўрокамі і вэб-падарожжам па творах і г. д.

На пачатку 2018 года кожная бібліятэка атрымала заданне стварыць

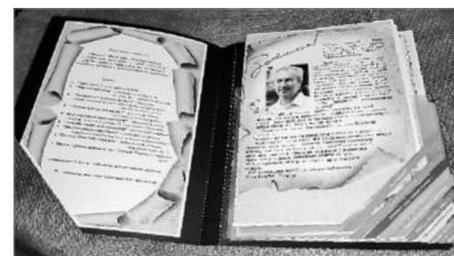
бібліятрансформер да юбілейнай даты аднаго з беларускіх пісьменнікаў. Календар знамянальных дат 2018 года быў багаты юбілямі Вячаслава Адамчыка і Міколы Ваданосава, Максіма Гарэцкага і Канстанціна Буіло, Святаляны Алексіевіч і Анатоля Бутэвіча... Быў аб'яўлены раённы конкурс на стварэнне найлепшага бібліятрансформера «Новае ў бібліятэцы».

У конкурсе ўзялі ўдзел усе бібліятэкі сістэмы — 18 конкурсных работ. Журы ўлічвала не толькі мастацкае афармленне, але і паўнату раскрыцця тэмы. Творчыя работы былі прадстаўлены ў выглядзе тэматычнага дасье, напоўнены сцэнарнымі матэрыяламі, рэкламнымі выданнямі, мультымедычнымі дыскамі. Дапаўненнем былі фотаздымкі з праведзеных імпрэз. Высокім узроўнем, нестандартным падыходам вылучаліся работы раённай дзіцячай бібліятэкі, Ганцавіцкай і Агарэвіцкай сельскіх бібліятэк.

Раённая дзіцячая бібліятэка прадстаўляла бібліятрансформер па творчасці пісьменніка-юбіляра Анатоля Бутэвіча. Былі арганізаваны гістарычныя шпачыры «Залацінкі-цуды роднай Беларусі», агляд кніг «Чытаем кнігі роднай краіны», інтэрактыўная гульня-падарожжа па кнізе «Як акіяны з кропелькай барукаўся», пастаноўка «Прыгоды паўмазлівай Рыскі» лялечнага тэатра «Усмешка» і інш.

У аснову трансформера Ганцавіцкай сельскай бібліятэкі было закладзена шэсць модуляў, што папулярна вылучае творчасць лаўрэата Нобелеўскай прэміі Святаляны Алексіевіч. Біяграфія і творчасць пісьменніцы прадстаўлена ў фотаздымках, красвордзе, закладках. Дапаўняе творчую работу сцэнарны матэрыял літаратурнай вечарыны «Захараваныя смерцю».

Агарэвіцкая сельская бібліятэка прадстаўляла бібліятрансформер па творчасці Дануты Бічэль-Загнетавай, юбілей якой адзначалі ў гэтым годзе. У бібліятэчных фондах налічваецца няшмат кніг гэтай пісьменніцы. Між

тым агарэвіцкія бібліятэкары падышлі да раскрыцця тэмы творча.

Конкурсныя работы прадставілі творчасць многіх пісьменнікаў айчынай літаратуры, юбілейныя даты якіх адзначаліся ў 2018 годзе: Янкі Маўра, Ніны Мацяш, Яўгеніі Янішчыц, Адама Міцкевіча і іншых. Творчым падыходам у афармленні конкурсных работ вылучаліся наступныя сельскія бібліятэкі: Люсінская, Вялікакругоўская, Чудзінская і цэнтральная раённая бібліятэка імя В. Ф. Праскурава.

Раёны конкурс на стварэнне лепшага бібліятрансформера «Новае ў бібліятэцы» быў арганізаваны з мэтай павышэння прафесійнага і творчага патэнцыялу бібліятэчных работнікаў па стварэнні і ўкараненні найбольш прадукцыйных ідэй па актывізацыі чытання і культурнай адукаванасці.

— Удзел у конкурсе паказаў, як патрэбна ставіцца да звычайнай бібліятэчнай работы — папулярна ствараць творчасці пісьменніка, — заўважае загадчык Агарэвіцкай сельскай бібліятэкі В. А. Мініч. І яшчэ ёсць вялікі плюс у гэтай рабоце — магчымасць абмену сваімі напрацоўкамі сярод калег. Аказалася, што новае ў бібліятэцы, стварэнне бібліятрансформера, — гэта не што іншае, як пошук новых шляхоў далучэння да чытання не толькі дзяцей, але дарослых.

Таццяна МАЛЯЎКА,
загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай цэнтральнай раённай бібліятэкі

АДМЕТНЫЯ ВЫСТАЎКІ СТУДЗЕНЯ

У студзені адбываюцца самыя чароўныя падзеі, і музеі ды галерэі імкнуча падтрымаць агульны настрой, прапануюць адмысловыя праекты. Чым уражваюць студзеньскія вернісажы?

Лошыцкая сядзіба

1 У прысядзібным флігелі філіяла Лошыцкай сядзібы працуе цікавая экспазіцыя «Кола часу. Прадметы гарадской і сялянскай матэрыяльнай культуры канца XIX — сярэдзіны XX стагоддзяў», створаная ў супрацоўніцтве з беларускім калекцыянерам і мастаком Сяргеем Шылам.

Матэрыяльная культура — адзін з асноўных складнікаў культуры паўсядзённасці — прадстаўлены праз прадметнае асяроддзе. У залах экспануюцца гаспадарчыя рэчы, падобныя якім выкарыстоўваліся ў шляхецкіх маёнтках з канца XIX да сярэдзіны XX стагоддзяў. У экспазіцыі на першым паверсе прадстаўлены прадметы побыту мяжы XIX—XX стагоддзяў, сярод якіх вылучаюцца ўнікальныя самавар-кумган, ёмістыя карчомныя самавары і сталовае начынне (разам з малапашыранай прыладай для вырабу свойскай каўбасы), транспартныя сродкі — брычкі, вазкі і сані пачатку XX стагоддзя, а таксама ўзноўлены інтэр'еры пакоя кухаркі і сталовай.

Другі паверх прысядзібнага флігеля знаёміць наведвальнікаў з гісторыяй беларускай вышыўкі і ткацтва. У экспазіцыі прадстаўлены прылады працы і прыстасаванні, якія служылі для апрацоўкі лёну, прадзення і ткацтва, а таксама даматканя палотны і ручнікі, якія да сярэдзіны XX стагоддзя былі важнай часткай нацыянальнай абрадавай традыцыі. Асаблівае месца аддадзена калекцыі швейных машынак, якія пачалі актыўна ўваходзіць у побыт на мяжы XIX—XX стагоддзяў.

Мастацкая галерэя З. І. Азгура

2 У Мемарыяльным музеі-майстэрні Заіра Азгура працуе выстаўка «Беніямін Басаў. У кантэксте і па-за кантэкстам». Выстаўка — першая экспазіцыя праекта «Прыватны сход». У фокусе — маскоўскі перыяд творчай біяграфіі мастака, які прадстаўлены жывапіснымі і графічнымі творами.

Выстаўка стала сапраўдным падарункам для сяброў і аматараў мастацтва творцы, які быў у свой час легендай Мінска. На сцены галерэй яго палотны траплялі рэдка, часцей становіліся прычынай скандалаў, здымаліся з выставак. Вядома, ён быў далёка не адзіны з тых, каго абвінавачвалі ў фармалізме. Але яму ўдалося выстаць пасля хрушчоўскай адлігі, захаваць вернасць асабліваму творчаму стылю і пазбегнуць здзелак са сваім талентам. Басаў тады быў сапраўды адзіным, хто прыняў рашэнне больш не прапаноўваць сваіх работ на выстаўкі, але працягваў пісаць, хай нават у поўнай упэўненасці, што свайго персанальнага вернісажу не дачакаецца ніколі.

Праект, прысвечаны творчасці мастака, паказвае, як ён змог рэалізаваць мары і знайсці сваё месца ў мастацкім свеце. Наведвальнікі адзначаюць, што выстаўка напоўнена моцнай станоўчай энергетыкай.

Работа Беніяміна Басава.

Мастацкая галерэя Міхаіла Савіцкага

3 У галерэі Міхаіла Савіцкага працуе выстаўка мастакоў Ізы Заслонай і Леаніда Гальперына. Дзве творчыя асобы ўпершыню арганізавалі сумесную выстаўку на адной пляцоўцы, аднак іх творчаму саюзу ўжо 57 гадоў. Мастакоў аб'ядноўвае любоў да акварэлі — складанай і капрызнай тэхнікі, якая дапускае вялікую колькасць варыяцый.

Унікальнасць выстаўкі ў тым, што яна дэманструе, як дзве самастойныя творчыя асобы пад узаемным уплывам, знаходзячыся шмат гадоў у творчым саюзе, вучацца адзін у аднаго і чэрпаюць натхненне ў сумесных падарожжах па ўсім свеце. Тонкі і незвычайны погляд на рэчы, якія, здавалася б, ужо шмат разоў бачыў, — адметная рыса творчай манеры Заслонай і Гальперына.

Работа Ізы Заслонай.

Сумесная творчасць — гэта адмысловая стыхія, якая дае ў пэўны момант імпульс рабіць нешта новае, шукаць рашэнні і проста бачыць свет піншаму. Гэтыя крыніцы энергіі практычна невычэрпныя, калі дзве самастойныя творчыя асобы злучаныя ўзаемнай павай і гатовыя вучыцца адна ў адной.

Мастацкая галерэя «БЕЛАРТ»

4 Мастацкая галерэя «Беларт» запрашае на выстаўку мастачкі Марыты Голубевай «Новае... Залатое». Карціны паглыбляюць у прастору каляднага цуду, навагодніх таямніц і чараўніцтва. Тонкія вобразы, натхнёныя гукамі завеі і цяплом імбірных пернікаў, пахам зялёнай ігліцы і бляскам навагодніх цацак, дапамагаюць глядачу зноў і зноў перажыць гэтыя цудоўныя гадзіны: вечар у прадчуванні падарунка і гады цёплага сямейнага шчасця. Таму што творы Марыты Голубевай напоўнены хатняй утульнасцю і стрыманым бляскам адценняў залатого, які прыемны для вока і даюць адчуванне радасці, — як праз умелую работу з колерамі, так і праз сюжэты.

Набор метафар і вобразаў, якія складаюць сюжэтны шэраг карцін, уключае глядача ў карагод бліскучых бенгальскіх агнёў, міражы залатых канфет і дыму хлапушак. Трапяткое мігценне золата на карцінах і мяккія контуры фактур падкрэсліваюць глыбіню сюжэтаў і літаратурных матываў, у якіх па волі аўтара заўсёды адраджаюцца веліч любові, прыгажосці і добра.

Работы мастачкі, сабраныя ў «інтэлектуальны тэкст» экспазіцыяйнай прасторы, запамінаюцца стылістычнай вытанчанасцю, кампазіцыйнай элегантнасцю і філігранным майстэрствам. Жывапіс, батык і арт-аб'екты Марыты Голубевай ствараюцца як канцэптальныя творы для фарміравання не яркай прасторы паспяховага жыцця напакан, а для цёплага і ўтульнага хатняга інтэр'ера, для знаходжання ў міры і захавання спакою ў душы. Творы, ад якіх павявае домам, дзе кожны можа пазбавіцца штодзённага напружання і мітусні. Ёсць яшчэ некалькі дзён, каб паспець наведаць выстаўку і падумаць пра тое, што ёсць золата ў нашым жыцці. І ці заўсёды яно блішчыць?

Работа Марыты Голубевай.

Арт-гасцёўня «Высокае места»

5 У Арт-гасцёўні «Высокае места» пачала працаваць маштабная мастацкая выстаўка «Сны аб Францыі», арганізаваная Міжнародным грамадскім аб'яднаннем «Саюз майстроў-міратворцаў "Святло"» пры падтрымцы Пасольства Французскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь.

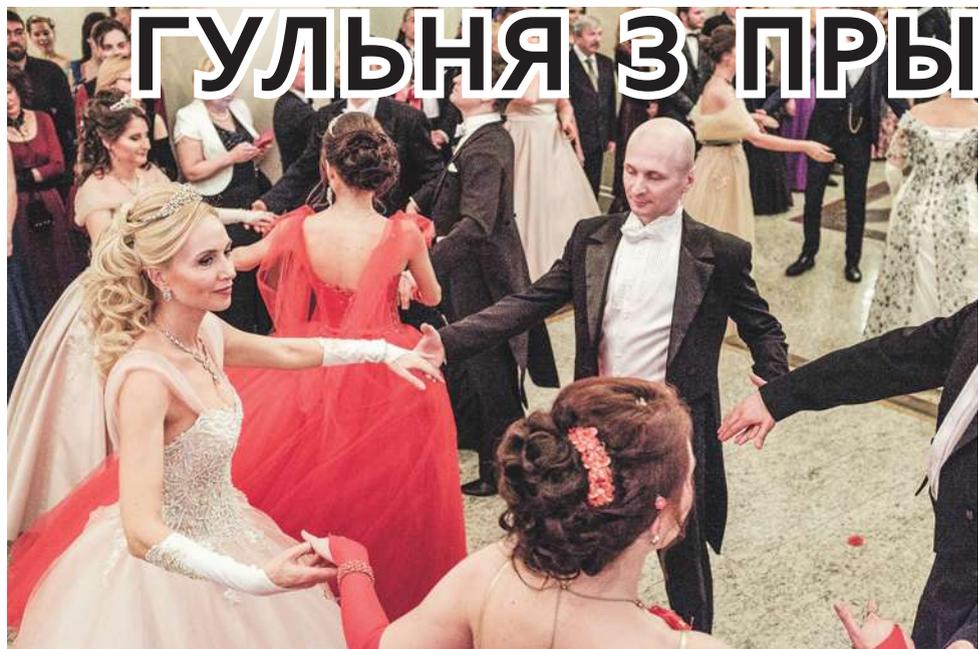
На выстаўцы прадстаўлены работы сучасных беларускіх мастакоў, выкананыя ў розных тэхніках і матэрыялах. Глядачы ўбачаць жывапісныя мары Аляксандра Дзямідава, Сяргея Рымашэўскага, Грэгара Данеляна, Ігара Адамовіча, Аксаны Шаляпінай, Уладзіміра Кожуха, Таццяны і Валерыя Патворавых, Вікторыі Савянкавай, Алы Шкарадзёнак, Аляксандра Шыбнёва.

Праект «Сны аб Францыі» — гэта візуалізацыя адлюстравання Францыі ў беларускім сучасным мастацтве: ад прамой адсылкі да архітэктурных помнікаў, краявідаў, асоб і падзей з гісторыі краіны да перапрацоўкі мастацкага досведу французскай жывапіснай школы. Менавіта ў Францыі зарадзіліся культурныя тэндэнцыі, якія аказалі істотны ўплыў на развіццё сусветнай навукі, архітэктуры, літаратуры, этыкету і мастацтва ў цэлым. У лёсе і творчасці многіх вядомых беларускіх мастакоў Парыж пакінуў глыбокі след, паўплываў на развіццё айчызнага жывапісу наогул. Пакідае ён свой след і цяпер.

Работа Аксаны Шаляпінай.

ГУЛЬНЯ З ПРЫВІДАМ

Фота Таццяны Ткачовай.

...Пары, якія кружылі па зале, спыніла цемра, што нечакана перапыніла баль. Рэзкія гукі — зусім іншай прыроды і мілагучнасці — паклікалі істот у цёмных плашчах і таямнічых белых масках. Яны ўляцелі і пранесліся, нібыта крумкачыная хмара, — нейкае насланне. Пакінулі збянтэжанасць, але не ў тых, хто танцаваў: святло запалілася, аркестр пачаў новую мелодыю, і пары пайшлі адна за адной, нібыта нічога і не здарылася. Гэта ж баль, тут магчыма ўсё. Тым больш што папярэджвалі загадзя: Вялікі баль на стары Новы год у Вялікім тэатры Беларусі сёлета чакае самога (!) Прывіда Оперы.

ФІГУРА ПЕРШАЯ. ІНТРЫГА

Адсылка да вядомага мюзікла Эндру Лойда Вебера (паводле рамана Гастона Леру) павінна была не толькі дадаць інтрыгі імпрэзе, што адбываецца ў тэатры дзясяты год запар і сапраўды набыла ўжо звыклы рытм, выпрацаваны падыход да арганізацыі, дзе задзейнічаны ўсе часткі фае тэатра, прадумана танцавальная (уласна бальная) і забаўляльная праграма, — патрэбна было ўзварухнуць пастаяннага наведвальніка: гэты баль зусім іншы, адрозны ад папярэдніх. Згадка пра «Прывід Оперы» мала таго, што дадала таямнічасці (у кожным тэатры могуць хавацца свае цені, існаваць свае легенды, адбывацца загадкавыя падзеі), але і павінна была стаць тым канцэптуальным грунтам, які б злучыў самыя розныя фрагменты дзеі, што адбывалася ў розных частках тэатра. І пры гэтым усё ж даць магчымасць людзям пабыць на балі.

За тая гады, што ён праводзіцца, з'явілася пэўная частка тэатральнай публікі, якія ўпадабала імпрэзу, што здолела стаць свецкай. На баль у оперны збіраюцца адмыслоўцы: ужо не трэба тлумачыць пра неабходнасць дрэс-коду з вечаровымі строямі і сукенкамі да падлогі, людзі рыхтуюцца загадзя. Асабліва тыя, хто збіраецца на балі танчыць. Паланэз, кантрданс, мазурка, вальс... Распарадкаў абвясчае танец, і пары становяцца ў шэраг, робяць фігуры — і па тварачачна, што атрымліваюць задавальненне. Некаторыя дзеля гэтага некалькі месяцаў наведвалі адмысловыя курсы, каб вывучыць рухі старадаўніх танцаў, што калісьці танцавалі на пышных балах у княжацкіх палацах. І вось як тады: маладыя паненкі з кавалерамі (навічкоў заўсёды бачна!) ідуць перад вачыма мэтраў, якія павінны абраць лепшых танцораў на балі. Калі, канешне, паспеюць разгледзець: змрок і здані ў чорным перыядычна прыпыняюць музыку. А то і выклікаюць самога Мефістофеля з вядомай арыяй з оперы Шарля Гуно «Фаўст». Крыху разрадка — і зноў танцы.

За навічкамі — тыя, хто ўжо асвоіў бальныя танцы і пачуваецца тут як у сваёй стыхіі. Нават самі маглі б даць майстар-клас. Так, хацелася думаць, што клас будуць паказваць прафесіяналы (артысты тэатра), а прысутныя стануць паўтараць за імі рухі. Але калі на баль прыходзяць апантаныя танцоры, то іх энергію ўжо не стрымаць: саноўная дама ў белай пышняй сукенцы з сівым кавалерам уразіла такім свінгам, што моладзь нават не рызыкавала спрачацца з гэтай танцоркай, якая пасля выбірае сабе партнёраў і кожным разам змагала-

ся за першынства ў танцавальным батле. Калі з імпэтам, то і менуэт, і танга, і твіст атрымліваюцца — на зайздрасць назіральнікам... От, толькі не трэба думаць, што на баль прыходзяць абавязкова са сваім партнёрам, быў бы настрой патанчыць...

ФІГУРА ДРУГАЯ. СЮРПРЫЗ

Зрэшты, кагосьці прыцягвалі больш спакойныя забавы. Некалькі салонных зон чакалі свайго часу — шахматная, з прадказаннямі хіраманта ці нават з фірмовымі загадкамі Прывіда.

Пад яго дыктоўку прайшоў і канцэрт-сюрпрыз. І гэта стала сапраўды сюрпрызам: дазволіла акадэмічнаму тэатру адысці ад звыклага канцэртнага рэжыму і крыху пахуліганіць, хоць бы ў стары Новы год адысці ад чаканай акадэмічнасці. Канцэрт, які звычайна быў зборкай яркіх нумароў і ўрыўкаў са спектакляў, склаўся хутчэй па прынцыпе тэатральнага капусніка. І калі ў дачыненні да драматычных спектакляў капуснікі прымаюцца і прывабляюць, то ў оперна-балетнай сферы ўсё не так проста, тут прысутнічае спецыфіка. І ўсё ж можна з лёбайю да высокага мастацтва стварыць адмысловыя нумары з гумарам і пры гэтым захаваць самапавагу.

Прывід Оперы, што выйшаў на сцэну, пра гэта акурат і праспяваў: каб не было нудоты, каб паглядзець нешта новае. Нібыта спрачаючыся з ім, на сцэну выйшлі людзі ў белых покрывах і спявалі хор палонных іўдзеяў з оперы Джузэпэ Вердзі «Набука». Прыгожая музыка, нетаропкі рытм. Прывід на сваім троне засумаваў... Роўна да таго моманту, калі белыя покрывы паляцелі ўбок і людзі ў страката-бліскучых строях нібыта «змянілі пласцінку»: «Рэкі Вавілона», хіт гурта «Боні М» — фактычна пра той жа народ, той жа векавы сум і Божую спагаду, але ж з драйвам! І пайшло: на змену прыйшла «Ружовая Пантэра» (музыка Генры Манчыні), якую... станцавала оперная прыма Аксана Волкава, пры гэтым усё ж пасля нагадала і пра сваю бліскучую Кармэн. І трубац на воблаку, што іграў мелодыю Джорджа Гершвіна з оперы «Поргі і Бэс», — з крылцамі і німба. І та-

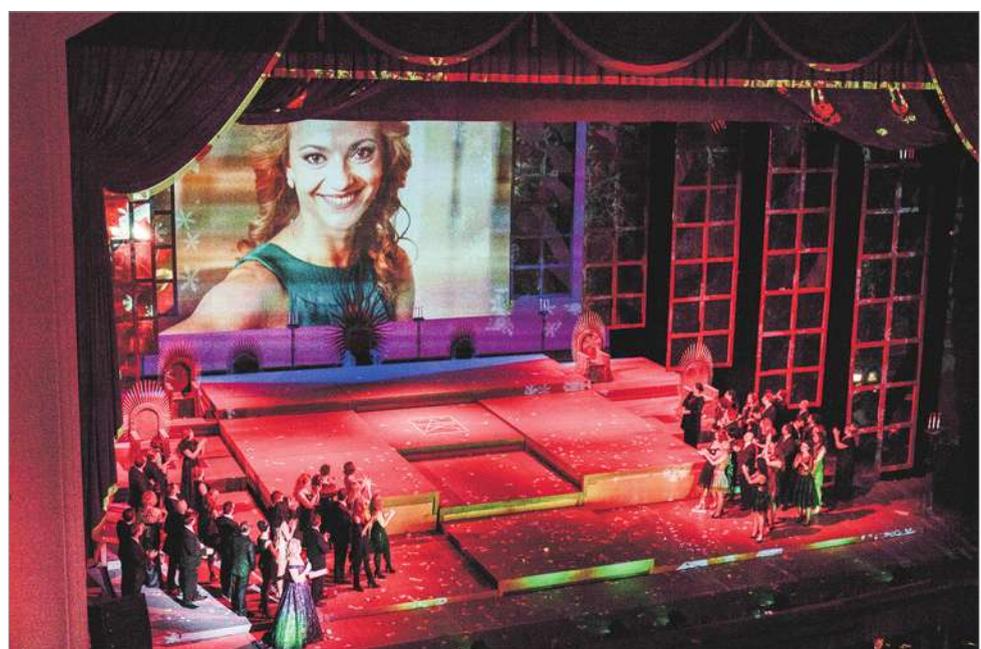
нец маленькіх лебядзей, выкананы адной дзяўчынай, двума хлопцамі і кругленькай мяккай свінкай (прыцягнутай за вушы ў літаральным сэнсе). І аказалася, што ўсё можна: жартаваць па-балетнаму, калі партнёр і партнёрка мяняюцца ролямі. Жартаваць па-аркестраваму, калі Вялікая частка аркестра Вялікага тэатра, што робіць Вялікую справу за... вялікія грошы, іграе вялікага Вівальдзі. І джаз, і нават поп-музыка на акадэмічнай сцэне, удала ўплеценыя ў дзею, даюць адчуванне іншага тэатра, дзе ёсць жыццё, і яно можа быць адвольна-чалавечым, а не закананым у выключна акадэмічныя рамкі. І дзе ж яшчэ гэта паказваць, як не падчас свайго капусніка — няхай ён будзе, хоць у такое адвольнае свята, як стары Новы год.

ФІГУРА ТРЭЦЯЯ. ПРЭМІЯ

Праўда, Прывід Оперы знік неяк зусім незаўважна і кульмінацыі не прычыкаў, а шкада. Магчыма, і не ўсе зразумелі, што кульмінацыя канцэрта-сюрпрыза стала традыцыйнае абвясчэнне імёнаў лепшых артыстаў тэатра па выніках года. Праўда, швейцарскую тэму ўсё ж абыралі ў канцэрте артысты ў адмысловых пазнавальных строях. Штогод Беларуска-Швейцарскі Банк «БСБ Банк» адзначае лепшых артыстаў тэатра прэміяй, якая ўручаецца з 2012 года падчас балю. Артысты тэатра таемным галасаваннем самі вызначаюць тых сваіх калег, чыя праца на працягу года была найбольш яркая. Па выніках 2018 года лепшымі сталі: салістка оперы Таццяна Гаўрылава, вядучы майстар сцэны балета Віктарыя Трэнкіна, артыстка балета Дзіяна Лысенка, артыст хору Андрэй Сідзько, канцэртмайстар аркестра Рэгіна Саркісава. І вось тут адбылося нечаканае дзіва (ці чорны Прывід зрабіў сваю працу?). Сёлета гэтыя імёны толькі назвалі падчас канцэрта, у адрозненне ад папярэдніх гадоў, калі артысты выходзілі на сцэну, каб атрымаць сваю ўзнагароду. Магчыма, у ход канцэрта-сюрпрыза не надта ўлісвалася традыцыйная цырымонія. Аднак падаецца, што лепшыя артысты ўсё ж вартыя таго, каб перажыць урачысты моманты на роднай сцэне, і не толькі падчас спектакляў згодна з афішай. Яны вартыя быць каралевамі і каралямі балю. І пад гэта таксама можна прыдумаць асобны ход. Бо гэты тэатр прыцягвае асобамі, што ствараюць мастацтва пад яго дахам і здольныя выконваць самыя розныя па складанасці задачы.

Дзякуючы ім тое, што здавалася неверагодным, становіцца рэальным. Баль сёлета дадаў акадэмічнаму тэатру дэмакратычнасці — праз адвольныя рытмы, спалучэнне класікі з больш папулярнымі кірункамі. І якраз гэта не выклікала збянтэжанасці нават у паважаных дам у пафасных сукенках ды кавалераў у смокінгах — гэта для людзей XXI стагоддзя ўжо таксама частка маскараду.

Ларыса ЦІМОШЫК

Такім чынам падчас канцэрта прадставілі лепшых артыстаў тэатра.

ВЫДАТНА

Сапраўдная

Таццяна Мархель і яе Дзень

Сапраўдная жанчына... Узрост — наогул не пра яе. Бо Таццяна Мархель — гэта ўвасабленне беларускай жанчыны, спагадлівай, цяплівай, працавітай і чароўнай у сваёй абаяльнасці, той вобраз, што існуе па-за часам. Адметная яе манера трымацца, вітацца, усміхацца — па-нашаму кранальная. І асабліва голас: калі яна спявае, нібыта ўздымае душу з самога сэрца зямлі. Нездарма песні ў выкананні Таццяны Рыгораўны сталі яе асаблівай акцёрскай доляй: калі ёсць магчымасць і нагода для спеваў, яна гэта робіць. Ды нават спектаклі ў разлік на яе спевы з'яўляюцца. І сама яна нясе свой песенны крыж з гонарам: яе песні ад маці, беларускія, самыя розныя, што спяваліся спакон веку нашымі жанчынамі. Праз гэтыя творы з намі гаворыць колішняя Беларусь, злучыўшыся з новай краінай. Таццяна Мархель — як праваднік яе, варажбітка, народны лекар, што можа аднаўляць знямелыя душы.

Нездарма ж яна напачатку абрала медыцынскую дарогу. Ды калі схілілася да тэатра, то ўсё ж не збочыла, а стала працягваць тую ж сваю справу лекавання душ, толькі праз іншую практыку. Сутнасць тая ж, прынамсі, для яе няма тэатра без сутнасці, як няма і пустых роляў, бесхарактарных гераяў. Пастаноўкі могуць быць розныя: класічныя, як «Новая зямля», ці сучасныя, як «Жанчыны Бергмана», тэатры могуць быць розныя: у Гродне ці Магілёве, акадэмічныя, як Віцебскі тэатр імя Якуба Коласа, дзе прайшла вялікая частка жыцця, ці больш вольныя, як Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі ў Мінску, дзе яна працуе з 90-х гадоў. Яе публіка — таксама можа быць розная: у тэатры ці кіно. А Мархель на сцэне ці экране адзначаць усе. Для кіно яна наогул знаходка, калі трэба перадаць беларускі характар, як было ў «Людзях на балю» Віктара Турава ці «Маці ўрагану» Юрыя Марухіна, ці «Плачы перапёлкі» Ігара Дабралюбава. Сапраўдная актрыса.

Яе прафесійныя якасці былі адзначаны ўзнагародамі на міжнародных тэатральных фестывалях. Адзначаны яны і дзяржавай — медалём Французска Скарныны. Адзначаны наогул жыццём: Таццяна Рыгораўна вырастала цудоўных дачок, але дзякуючы тэатру атрымала вялікую сям'ю, дзе яе любяць. У гэтай сям'і народная артыстка Беларусі святкуе свой юбілей.

На заўтра, 19 студзеня, у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіізапланаваны «Таццяніндзень» — юбілейны бенефіс народнай артысткі Беларусі Таццяны МАРХЕЛЬ. Віншаванні калег па тэатральным цэху, тэатралізаваныя выступленні (нават афіцыйныя асоб!), віншавальныя эцюды ад артыстаў Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі — свята для Таццяны абячае стаць падарункам для ўсіх прысутных: народная артыстка нават асабістыя святыя праводзіць са сваімі гледачамі. І сёння ў яе светлы настрой: яна пажадала, каб было весела ўсім. Сапраўдная зорка.

Марыя АСПЕНКА

Фота Таццяны Ткачовай.

Герой-творца:

кінапартрэт як адбітак сутнасці асобы

У кінапартрэтнай галерэі, створанай у беларускім неігравым кіно, асаблівае месца занялі фільмы, героямі якіх сталі прадстаўнікі творчых прафесій. Напрыканцы васьмідзясятых тэма мастацтва з перыферыяных перамясцілася ў адну з асноўных. Яе развіццё адбывалася па наступных напрамках: фіксацыя аўтэнтчнага прафесійнага і самадзейнага мастацтва, на якім засяродзіўся «Белвідэацэнтр», і стварэнне шэрагу кінапартрэтаў дзеячаў мастацтва. Адыход ад стылістыкі біяграфічнага фільма да творчага партрэта з яго глыбінёй і шматбаковым асэнсаваннем тэмы творчасці і лёсу праходзіў складана.

ПАЗБАВІЦЦА СХЕМАТЫЧНАСЦІ

Пры звароце да прадстаўнікоў творчых прафесій кінематаграфісты сутыкнуліся з тым, што асоба і творчая індывідуальнасць настойліва не жадалі «выяўляцца» праз экран. Стварэнню цэльнага вобраза перашкаджалі нарматыўныя драматургічныя схемы. Кінематаграфісты доўгі час ігнаравалі тую акалічнасць, што герой-стваральнік патрабуе рэзка падкрэсленага, прынцыповага выдзялення. Толькі праз індывідуальнае светаадчуванне магчыма дакрануцца да вытокаў і таямніцы творчасці. Быў створаны шэраг кінафільмаў, пабудаваных па адзінай драматургічнай схеме: паказ пісьменніка, паэта за пісьмовым сталом, раялем, мастацкім палатном, сярод родных краявідаў, на грамадскай рабоце, дома і г. д.

Спасылаючыся на думку пісьменніка Карнея Чукоўскага, крытык Сяргей Мураў («Дакументальны фільм», М., 1984 г.) адзначаў: «Намнога цікавей (і намнога цяжэй!) высветліць: чым нейкі пэўны пісьменнік ні на кога не падобны, чым непаўторныя рысы яго асобы. Важна прасачыць па творах пісьменніка, па яго мастацкай манеры, па ўласцівым толькі аднаму яму творчым прыёме і навыхах яго індывідуальны характар, яго своеасаблівую псіхіку: самую сутнасць яго творчай асобы». І далей: «Ці можна было ўявіць сябе больш удзячнаю і выразную натуру і справу больш уседаступную і зразумелую? Дастаткова было заручыцца згодай свайго героя, паставіць камеру, і здавалася, што характар выявіцца сам сабой, падобна адлюстраванню на фотапаперы, што выплывае ў ваннацы з праявіцелем. Хто можа лепш раскажаць пра сябе, чым літаратар, які прафесійна працуе са словам? Хто будзе больш арганічна паводзіць сябе перад камерай, чым акцёр, чыё рабочае месца — здымачная пляцоўка?»

Але падчас работы дакументалісты выявілі, што іх героі ў быццё бываюць такія ж, калі не болей, замкнутыя, некантактныя і не больш схільныя да шчырасці, чым усе іншыя. Будні творчасці аказаліся не такія кінагенічныя, асабліва калі ўлічыць спецыфіку асобных відаў творчасці. Адносіны з мастакамі іншы раз прымалі анекдатычныя формы.

Калі дакументалісты збіраліся ў свой час здымаць фільм пра беларускага паэта Пятруся Броўку, ён прапанаваў: «Пачнём з кніжнай паліцы, на фоне якой я буду рабіць разумны і натхнёны твар... пісьмовы стол, за якім я буду сядзець з тым жа натхнёным тварам і запісваць быццам бы толькі што знойдзеныя радкі...» (Е. Бондарова «У дакументальным аб'ектыве», «Літаратура і мастацтва», 1980, № 46.) Словы паэта мелі рацыю. Кадры творцаў за рабочым сталом, за маль-

бертам або ў грымёрнай у спалучэнні з афіцыйным дыктарскім каментарыем станавіліся агульным штампам у фільмах гэтага напрамку.

ІНДЫВІДУАЛЬНЫ ХАРАКТАР

Фармальна большасць работ была выканана ў жанры кінематаграфіі або біяграфічнага фільма, якія не апеявалі да вобразнага спасціжэння тэмы творчасці, а дзеячы культуры і мастацтва хутчэй выступалі ў якасці выразнікаў пэўных ідэалагічных ідэй.

Першыя спробы адыходу ад нарматыўнай стылістыкі ў паказе прадстаўнікоў творчых прафесій у айчынным дакументальным кіно былі здзейснены Адольфам Канеўскім («Актрыса — мая прафесія», 1970) і Міхаілам Жданоўскім («Каралеў я не іграла», 1983). У фільме М. Жданоўскага пра народную артыстку Галіну Макараву гераіня была прадстаўлена не толькі як актрыса адметнага таленту. Аўтары зрабілі галоўны акцэнт на ўнікальнасці, індывідуальнасці яе чалавечага аблічча, які супярэчыў агульнаму ўяўленню аб акцёрскай зорнасці. Фільм увабраў у сябе мноства назіранняў, эпизодаў з прыватнага жыцця актрысы. Камера некалькі разоў, панарамуючы, спынялася на руках Галіны Макаравай — цяжкіх, працавітых. Пазіруючы мастаку для партрэта, актрыса складвала рукі са словамі, падказваючы яму: «Не прыхарошвайце мяне. Гэта мае маршчыны, гэта мае мазалі... Яны ад пражытага жыцця». Асаблівы каларыт фільму надалі імправізацыйнасць паводзін гераіні, яе трапная вобразная мова.

Пры наяўнасці схематызму гэтая карціна перадала імкненне кінематаграфістаў весці пошук у распрацоўцы індывідуальных асобных якасцяў. Новыя тэндэнцыі, накіраваныя на палічбенае вывучэнне ўнутранага свету творцы, адбіліся і на стылістыцы фільма. Вобразныя акцэнты вызначаліся не толькі задачамі эстэтычнай выразнасці, але і зместам сінхроннага тэксту. Высветлілася таксама, што «цэхавае» розніца ўнутры гэтага напрамку таксама дыктуе драматургію і стылістыку карцін. У асаблівую групу ў беларускім неігравым кіно вылучыліся кінапартрэты літаратараўнакшталт фільма «Акафіст Уладзіміру» Сяргея Лук'ячыкава (1996).

БУЙНЫМ ПЛАНАМ

Фільм Віктара Дашука «Васіль Быкаў. Узыходжанне» (1986) стаў прынцыповай карцінай у айчынным кінематаграфіі ў рэчышчы развіцця жанру кінапартрэта. Павольна, наплывам, з'яўляюцца на экране фатаграфіі пісьменніка: ад даўніх, на якіх Быкаў яшчэ малады, і да тых, што былі на момант здымкаў. Камера ўважліва ўглядаецца ў твар чалавека з характарам складаным, і складанасць гэтая, рэзкасць, як мы разумеем на пра-

цягу фільма, — ад асаблівага складу мыслення, паводзін, ад патрабавальнасці, бязлітаснасці да сябе. «Я заўсёды пісаў з намаганнем. Гэта значыць — кожны раз даводзілася прымушаць сябе... Паколькі я пішу невялікія аповесці, у мяне хапае дыхання да канца...» Гэтыя шчырыя прызнанні, таксама, як і заяўленае нежаданне здымацца ў фільме, таму што «трэба станавіцца на катурны і вяртацца ў структуру фільма, арганізаваныя логікай мастацкай думкі, яны ўтвараюць цэласную закончаную карціну. Фрагменты стужкі «Узыходжанне» служаць у фільме не ілюстрацыяй, а метафарычным

У стужцы выкарыстаны традыцыйныя кінематаграфічныя прыёмы: кінарэпартаж з юбілейнага пасяджэння, прысвечанага 60-годдзю пісьменніка, фрагменты з кінакарціны «Узыходжанне». Уключаныя ў структуру фільма, арганізаваныя логікай мастацкай думкі, яны ўтвараюць цэласную закончаную карціну. Фрагменты стужкі «Узыходжанне» служаць у фільме не ілюстрацыяй, а метафарычным

Кадр з фільма «Васіль Быкаў. Узыходжанне».

уваабленнем вобраза творцы. «Маральнасць яго герояў, маральная канва яго твораў у канчатковым выніку ўбіраюць у сябе маральнае аблічча фільма» (паводле Д. Ліўнева і Ю. Завадскага «Сузор'е муз на тэлеэкране», М., 1981).

Камера ў фільме ў асноўным нерухома, але гэтая стагтычнасць, як і эстэтычны аскетызм карціны, былі поўныя сэнсу. Стваралася атмасфера, у якой выкрышталізоўваліся ўсе складаныя павароты думкі і разважанні пісьменніка: «У ранейшыя часы ў мастакоў пыталі: як жыць далей?... Літаратура ўжо даўно перастала адказваць на кардынальныя пытанні быцця. Адказваем, як жывём...»

Асобна выдзяляюцца буйныя планы героя. Яго твар, знешне суровы, перадаваў гаму пачуццяў, станаў, імгненняў. Да асобы Васіля Быкава неаднойчы яшчэ звернуцца беларускія кінематаграфісты. І заўсёды асобна будучы вылучацца гэтыя выразныя буйныя планы пісьменніка. У стужцы Сяргея Лук'ячыкава «Акафіст Уладзіміру. Евангелле ад маці» (1996) працяглыя кадры маўклівага пісьменніка надалі карцінам асаблівы сэнс. Відавочна, што карціна «Васіль Быкаў. Узыходжанне» зрабіла ўплыў на стылістыку і змястоўнасць стужак, звернутых да ўнутранага духоўнага свету.

Сяргей Пятроўскі ў сваім фільме «Край перакулёных нябёсаў» (1994) здымаў

Быкава на Ушаччыне. Для аўтараў стужкі (сцэнарыст Рыгор Барадулін), як і для самога пісьменніка, прыроднае асяроддзе, возера, якое захавалася ў спрадвечным выглядзе, набылі метафарычны сэнс як сімвал захавання нацыі. У гэтым фільме-разважанні, створаным у аскетычнай выяўленчай стылістыцы, галоўны акцэнт зроблены на ўнутраным трагізме асобы Быкава. Гэта адбілася не толькі на маналогіх пісьменніка, але і ў кадрах Васіля Уладзіміравіча, знятых у дажджлівую няўтульную пару. Калі адштурхоўвацца ад асэнсавання вады як «самай мяккай і слабай істоты ў свеце. Але ў пераадоленні цвёрдага і моцнага яна неперажывае, і на свеце няма ёй роўні» (Яньпінь Л. «Сімволіка Таркоўскага і даасізм», «Кінаведческие записки». № 9), відавочна, што вада і дождж у гэтай стужцы таксама адыгрываюць сімвалічную ролю.

МЕТАФАРЫЧНАЯ МОВА

У фільме Міхаіла Жданоўскага «З душою (Con anima)» (1992) творчасць галоўнага героя дырыжора Ігара Мацюхова асэнсавана таксама паэтыка-метафарычнай мовай. Рэжысёр, імкнучыся, як заўсёды, пазбегнуць трывіяльнага рашэння тэмы, пабудоваў стужку з дынамічнай шматмернай структурай. У ёй ёсць суразмернасць і рытм, прастата і яснасць.

Свой фільм «Асобны чалавек» (2001), прысвечаны рэжысёру-кінааператару Сяргею Пятроўскаму, ён зняў у традыцыйнай жанравай мадэлі кінапартрэта. Фільм складаецца ў асноўным з расказаў калег Пятроўскага і фрагментаў знятых ім фільмаў. Незвычайнасць і асаблівую шчырую інтанацыю стужкі надало аўтарскае апавяданне — роздум Жданоўскага пра творчасць і чалавечую асобу свайго героя і пра лёс беларускага неігравага кіно наогул, а выкарыстаны ў стужцы летапісны матэрыял з жыцця кінастудыі дае фільму не столькі ілюстрацыйную, колькі сэнсавую нагрукку. Гэта стужка, у якой ёсць свая ўнутраная палемічнасць і вастрыня, пазбегла замілаванай пафаснай інтанацыі і жадання ўзняць на п'едэстал асобу чалавека таленавітага і дастойнага.

ЧЫСЛО М.

П'яты дзень кожнага месяца як прысвячэнне 200-годдзю

Станіслава Манюшкі

Адзначаць пачалі ўжо ў студзені — канцэртаў у Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, будынак якога памятае і бацькоў кампазітара, і яго самога: Чэслаў Станіслаў Манюшка і яго жонка вымушаны былі здымаць тут жылло пасля продажу маёнтка ва Убелі, да бацькоў часта праязджаў адзіны сын Станіслаў...

Пакуль беларуская грамадскасць марыць пра аднаўленне убельскай сядзібы Манюшкаў, магчыма, юбілейны год — таксама падстава, каб падумаць, лішні раз звярнуць увагу адказных асоб на гэта. Вось жа з'явіўся ў Верхнім горадзе помнік кампазітару разам з ягоным мінскім сябрам Дуніным-Марцінкевічам, у супрацоўніцтве з якім была створана опера «Дылія» («Сялянка») — крок да належнага ўшанавання памяці кампазітара, які вяртаецца ў культурна-мастацкую прастору Беларусі вельмі-вельмі марудна, на жаль: дагэтуль адчувальны ўплыў стэрэатыпу пра «польскага кампазітара Станіслава Манюшку». Каб яго канчаткова развеяць, можна выкарыстаць нагоду і правесці юбілейны год у музычнай і творчай прасторы так, каб пытанніў больш не заставалася ні ў кога.

Гэта, уласна, і пачалі рабіць 5 студзеня творчае аб'яднанне «Беларуская капэла» разам з даследчыкам беларускай музыкі Віктарам Скоробагатавым і трыя «Вытокі» на чале з лаўрэатам міжнародных конкурсаў і крэацывам Аляксеем Фраловым. І збіраюцца ладзіць імпрэзы кожны месяц пятага чысла — у гонар Манюшкі, які нарадзіўся 5 мая. На гэты дзень Мінск чакаюць асноўныя ўрачыстасці, падчас якіх будзе нагода ўспомніць той перыяд жыцця Манюшкі, яго сяброў, аднадумцаў і творы, што з'явіліся пад уплывам ідэй, якімі жыла сталічная эліта таго часу. Пра што яна думала? Варта проста паслухаць творы Манюшкі — яго беларускую мову,

што прыйшла ў опернае мастацтва яшчэ ў XIX стагоддзі дзякуючы гэтаму кампазітару, яго песні і раманы на вершы сусветных паэтаў, што гучаць так глыбока-прынікнёна, нібыта падслуханыя ў

народа. Дарэчы, ужо ў лютым у Гомельскім палацы Румянцавых і Паскевічаў зачуцаць старонкі «Хатняга спеўніка» Манюшкі.

Наогул вялікая частка музычнай спадчыны кампазітара дагэтуль невядомая айчыннаму слухачу: шмат якія творы і цяпер знаходзяцца ў замежных архівах, таму варта сёлета чакаць сенсацый. Але ж і яго лепшыя і буйныя творы — оперы — фактычна таямніца для сучасных беларусаў: «Галька», якая скарыла Варшаву ці «Страшны двор», які быў вынікам успамінаў кампазітара пра час, праведзены ў палацы дзядзькі ў Смiлавічах. У сярэдзіне XX стагоддзя «Страшны двор» ішоў у оперным тэатры Беларусі. Але ўжо даўно пра кампазітара тут не ўспаміналі.

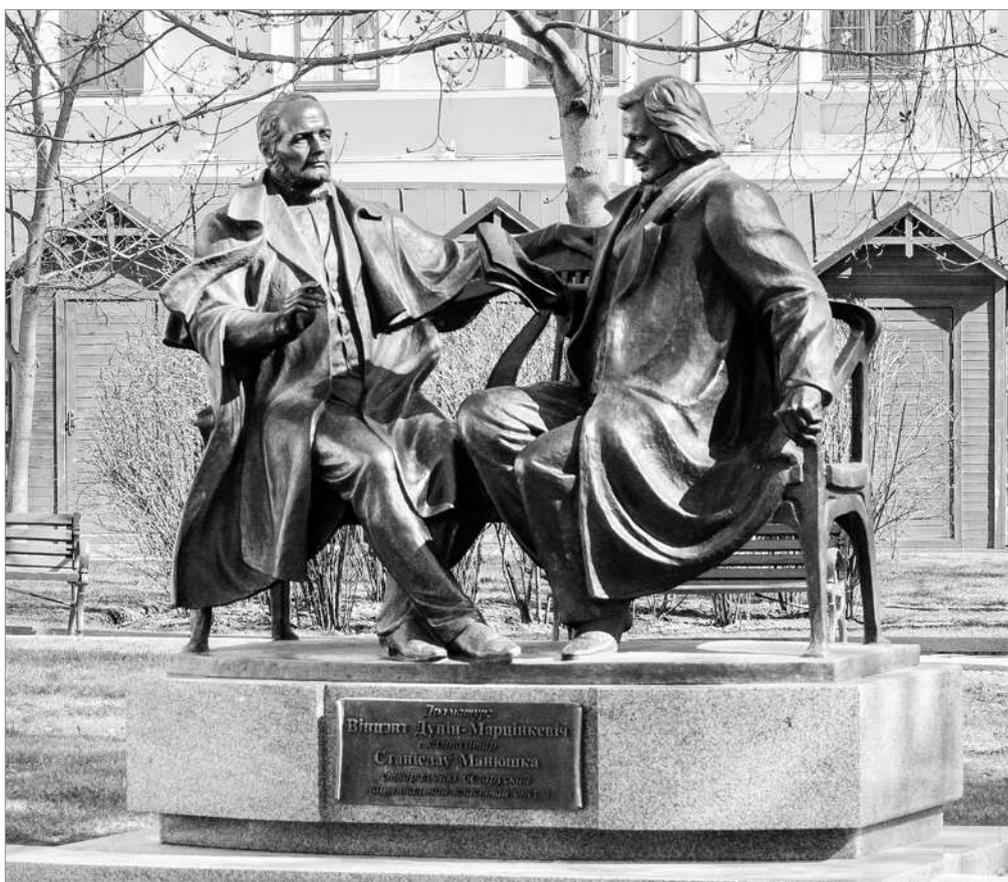
І, магчыма, мы станем сёлета сведкамі

выпраўлення гэтай сітуацыі: Вялікі тэатр Беларусі да юбілею Станіслава Манюшкі збіраецца прадставіць яго оперу «Слова гонару» і балет «На пастой».

І таксама ўвага сёлета да Смiлавічаў. У былым памяшканні мастацкай школы ёсць Музычная гасцёўня Станіслава Манюшкі. Да яе цяпер далучаны музей кампазітара, які быў адкрыты да яго 150-годдзя ў 1969 годзе ў пасёлку Азёрны Чэрвеньскага раёна. Гэта адзіны ў свеце музей Манюшкі, Год якога адбываецца сёлета і пад эгідай ЮНЕСКА. З экспазіцыі можна даведацца пра тое, як малады Манюшка вучыўся ў Берліне, як працаваў у Вільні і Варшаве, а таксама падумаць, чаму яго не ўзялі на працу ў Санкт-Пецярбург. І зразумець, што ўсё жыццё ён пранёс аднойчы абранае каханне да жанчыны, якая, па сутнасці, вызначыла яго лёс — у любові і злучэнні з музыкай.

Ларыса ЦІМОШЫК

P. S. 2019 год таксама абвешчаны Сеймам Польшчы годам Станіслава Манюшкі. Яго пачаткам стаў паказ 5 студзеня Нацыянальнай операй у Варшаве, дзе кампазітар працаваў дырэктарам, яго твора «Галька».

Фота Кастуся Дробова.

паслухаем?

Чужой бяды не бывае

Канцэрт, прымеркаваны да Міжнароднага дня памяці ахвяр Халакосту, адбудзецца ў Мін-ску другі раз. Са сцэны Белдзяржфілармоніі 24 студзеня загучыць памяць.

Тэма Халакосту знайшла адлюстраванне і ў музыцы кампазітараў, якія жылі на тэрыторыі саветскай і постсаветскай прасторы. Доўгі час у музыказнаўчай літаратуры гэтыя творы фігуравалі як музыка, прысвечаная Вялікай Айчыннай вайне. І толькі ў 1990-я высветлілася: у саветскіх кампазітараў ёсць творы на гэтую тэму. Напрыклад, Твор Ісаака Шварца «Жоўтыя зоркі», прысвечаны Рауль Валенберг, — гэтая назва была дадзена леташняму мінскаму канцэрту і вызначыла сутнасць канцэпцыі сёлета.

У рамках мерапрыемства ўжо другі раз будзе прадстаўлена інсталіяцыя, прысвечаная адной з найвялікшых трагедый мінулага стагоддзя (аўтарам стала вядомы аўтар яўрэйскіх лялек Валерыя Гайшун). Яе работа прадстаўлена на афішы канцэрта, а пасля інсталіяцыі будзе перададзена ў музей.

Адным з складнікаў праекта стане выстаўка «Матылёк: дзеці Халакосту». Гэты праект — частка праграмы «Халакост і Арганізацыя Аб'яднаных Нацый», ён створаны ў Мемарыяльным музеі Халакосту ў Х'юстане ў памяць пра паўтара мільёна загінулых дзяцей. Выстаўка прыехала ў нашу краіну пры садзейнічання Прадстаўніцтва ААН у Беларусі. У аснове ідэі праекта — верш Паўла Фрыдмана «Матылёк», які быў напісаны ў 1942 годзе ў нацысцкім канцлагеры ў горадзе Тэрэзін, у Чэхіі, а ў 1944-м аўтар загінуў у Асвенцыме.

Музыка памяці і журбы будзе гучаць у выкананні Канцэртнага сімфанічнага аркестра (дырыжор Юрый Караваеў), камернага хору «Salutaris» (мастацкі кіраўнік Вольга Янум), салістаў Сяргея Белазерцава (скрыпка), Аляксея Собаля (фартэпіяна), Івана Рананскага (віяланчэль), Аляксея Мікуцеля (тэнор), Дзяны Трыфанавай (сапрапа).

Летась праект меў вялікі рэзананс, што нядзіўна для Беларусі, дзе дагэтуль помняць пра знішчаныя на тэрыторыі рэспублікі гета і шануюць нашых суграмадзян, якіх прызналі Праведнікамі народаў свету за тое, што ратавалі ўсіх, каго чакала смерць, часам рызыкуючы сваімі сем'ямі. Таму што разумелі: чужой бяды не бывае.

Марыя АСПЕНКА

фестываль

Новыя вечары 1000-гадовага Брэста

Пачатак студзеня ў Брэсце адзначаны «Студзеньскімі музычнымі вечарамі». Святочны настрой і прыемныя сустрэчы — тое, што адпавядае сёлетняму чаканаму юбілею — 1000-годдзю горада.

«Музычныя вечары» ў Брэсце сёлета сабралі больш за 200 музыкантаў і выканаўцаў з дзесяці краін свету, большасць з іх удзельнічаюць упершыню. Таму фест атрымаўся вельмі новым — так яго сутнасць вызначыла нязменны арганізатар, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, ганаровы грамадзянін Брэста Лілія Батырава. Але «новы» ў дадзеным кантэксце не азначае, што яго ўдзельнікі — малавядомыя пачаткоўцы. Многія з іх ужо лічацца сусветнымі знакамітацямі. Напрыклад, скрыпачка Ганна Саўкіна выступала ледзь не з усімі знакавымі аркестрамі свету.

Адкрылі фестываль салісты італьянскага опернага тэатра *La Scala* Джані Манджардзіна і Альда Капуа. Запрасіць іх у Брэст дапамог даўні сябар фесту «Студзеньскія музычныя вечары», улюбёнец брэсцкай публікі, чароўная флейта міланскай оперы — Антонія Амэндуні. Сам флейтыст выступаў на «Вечарах» сем разоў, а сёлета замест сябе параіў запрасіць іншых таленавітых салістаў. Таксама ў першы вечар на сцэну Брэсцкага тэатра драмы выйшлі салісты опернай праграмы Вялікага тэатра Расіі Тамуна Гочашвілі, Вікторыя Каркачава, Алуа Тодуа. Оперныя зоркі выступілі ў суправаджэнні Нацыянальнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Белтэлерадыёкампаніі пад кіраўніцтвам Аляксандра Сасноўскага.

Яшчэ адна цікавінка сёлетняга фестывалю — прыезд Тома Сінатры, пляменніка легендарнага амерыканскага артыста Фрэнка Сінатры. Том — ураджэнец Сіцыліі, па папулярнасці не саступае знакамітаму дзядзьку, уваходзіць у пяцёрку найлепшых гітарыстаў свету.

А чаго варта магчымаць паслухаць лірычнае сапрапа Яны Наўрот з Польшчы і бас-саліста Марыінскага тэатра Вадзіма Краўца?! Ці вядомага расійскага піяніста, дацэнта Маскоўскай кансерваторыі Міхаіла Лідскага?.. Таксама сярод гасцей сёлета — піяніст-віртуоз, выпускнік парызскай кансерваторыі Джонатан Бенішу з Манака і вядомы кларнетыст, выкладчык Акадэміі музыкі ў Гданьску Анджэй Вайцэхоўскі, выпускнік Музычнай акадэміі пры тэатры *La Scala* Чжан Цзын Вэй з Кітая. А з маладымі брэсцкімі музыкантамі і спевакамі выпала сустрэцца ўдзельнікам кіеўскага маладзёжнага камернага хору «Сафія».

Начальнік упраўлення культуры Брэсцкага аблвыканкама Сяргей ПАНАСЮК падкрэсліў, што фестываль стане яркім пачаткам святкавання тысячагадовага юбілею Брэста. Кіраўнік вобласці Анатоль Ліс адзначаў, што сёлета студзеньскія музычныя вечары Брэст прыводзіць у статусе культурнай сталіцы СНД.

Святлана ЯСКЕВІЧ

Скарбонка Спадчыны

Фота Ганны Гавушавай.

«ДУШЭЎНАСЦЬ» КЛЁЦАК

Дзеля памяці аб продках

Ёсць у нашай сям’і любімыя гісторыі, і адна з іх — як тата прышоў першы раз у госці да бацькоў сваёй будучай жонкі — маёй мамы. Бабуля, на ўсю Мёршчыну вядомая кухарка, без чыіх фірмовых страў не абыходзілася ніводнае застолле ў ваколіцах, натуральна, вырашыла прыгатаваць госцю адну са сваіх самых лепшых страў — бульбяныя клёцкі з душами.

Для ўсіх сямейнікаў клёцкі — стравы святочныя, але не экзатычныя, усе ж елі яшчэ з дзяцінства, да іх прывыклі. Але для таты — ураджэнца Слонімшчыны — яны падаліся нечым сапраўды незвычайным. І сёння, ужо больш як праз трыццацігоддзе, прыгадвае, як са смакам еў адну клёцку за другой, дадаваў хатнюю смятанку, нават юшкі ў талерцы не пакінуў. Бабуля ж любіла, калі ўсе госці елі з апетытам, таму ўхваліла такі імгэт будучага зяця.

Бабуліны фірмовыя стравы мы і сёння часта ўспамінаем, але, на жаль, не маем дакладных рэцэптаў, не захавалася і тэхналогія іх прыгатавання. Дбайная гаспадыня, бабуля не любіла, калі нехта «блынтаўся пад нагамі», калі яна гатавала, не дазваляла дапамагаць у «адказныя» моманты, а на просьбы распавесці, як і што яна робіць, ніколі не магла адказаць дакладна: кожная стравы штораз была поўнай імправізацыяй. Праўда, імправізацыяй па-мастацку дасканалай.

Але вернемся да клёцак. Не так даўно мы з радасцю даведліся, што наша любімая стравы — клёцкі з душами — унесена ў Дзяржаўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі. А значыць, і самі клёцкі, і тэхналогія іх прыгатавання (у розных вярсях, у залежнасці ад мясцовасці) не будуць страчаныя і праз стагоддзі.

Клёцкі з душами — стравы, гістарычна распаўсюджаныя на захадзе Віцебскай вобласці. Іх спрадвек гатавалі ў Лепельскім, Докшыцкім, Ушацкім, Глыбоцкім, Пастаўскім, Шаркаўшчынскім, Браслаўскім, Мёрскім, Верхнядзвінскім, Чашніцкім раёнах. Натуральна, многія жыхары на працягу многіх пакаленняў захоўваюць пра іх веды — тэхналогію падрыхтоўкі, рэцэптуру, карыстаюцца імі на практыцы. Стравы і ў нашы дні існуе ў жыцці гараджан і вясцоўцаў.

Гісторыкі сцвярджаюць, што першапачаткова клёцкі былі рытуальнай стравой для памінальнага стала. Магчыма, у гэтым факце і варта шукаць карані такой дзіўнай назвы для начыння — «душа»: стравы гатавалі і спажывалі дзеля памяці і спажывання разам з душами памерлых продкаў. З часам клёцкі сталі гатаваць і ў выхадныя дні, калі збіраецца ўся сям’я.

Асноўны кампанент — традыцыйная для беларускай сельскай гаспадаркі бульба. Акрамя бульбы, для прыгатавання клёцак неабходныя мука, цыбуля, у залежнасці ад рэгіёна для начыння выкарыстоўваюцца сала, мяса, фарш, грыбы або хатняя каўбаса (менавіта такія рабіла наша бабуля). Дарэчы, і саму стравы ў розных мясцінах называюць па-рознаму: клёцкі з душами або «з душами», а прычыны такой варыянтнасці націску не патлумачаныя і дагэтуль. Для нашай сям’і звыклі і лагічны другі варыянт.

Працэс прыгатавання стравы патрабуе пэўных навываў і, я б сказала, спрыту. Бульбяную масу, нацёртую на дробнай тарцы, адціскаюць праз марлю, складзеную некалькі разоў. Пасля таго, як сок адстаіцца пэўны час, вадкасць зліваюць, а крухмал, што атрымаўся, збіраюць і дадаюць у дранку. Цеста соляць, дадаюць крыху мукі, замешваюць. У мясное і грыбное начынне кладуць кмен, соль, цыбулю. Начынне закладваюць у дранку, фармуюць круглыя клёцкі і вараць у кіпені.

Есці клёцкі можна са смятанай, падсмажваць на патэльні ці запякаць у печы на тлушчы са шкваркамі ці на алеі, для смаку дадаваць свежы кроп, пятрушку.

Сапраўды, клёцкі з душами — гэта вельмі смачна і спажывуна. Больш як адну-дзве нават даросламу мужчыну наўрад ці атрымаецца з’есці. Практыка прыгатавання стравы не перарывалася на працягу многіх стагоддзяў, гэта тлумачыцца яе трывалым замацаваннем у мясцовай сістэме харчавання і досыць прастай ашчаднай рэцэптурай, якая перадаецца з пакалення ў пакаленне, нават выкарыстоўваецца ў пунктах грамадскага харчавання.

Дарэчы, існуе і «эканомны», штодзённы варыянт клёцак — без «душы». Простыя шарыкі без начыння, сфармаваныя з дранай бульбы, гатаваліся ў кіпені, яны маглі падавацца да стала з малаком ці са шкваркамі як гарнір да страў з мяса.

Смачна есці! Як паказвае час, продкі кепскага не параяць.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барскоў, Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Аляксандр Карлюкевіч, Анатоль Крэйдзіч

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друк 17.01.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1218

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 230 Д123456789101112 М123456789101112 Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.